

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Ondřej Kühn

III. ročník – prezenční studium

Obor: Pedagogika – veřejná správa

Současný stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a její
budoucí rozvoj v tomto regionu

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Helena Grecmanová, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu zdrojů. Souhlasím, aby moje práce byla uložena v knihovně Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci dne 15. června 2012

.....
podpis

Děkuji vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Heleně Grecmanové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a vedení mé práce. Rád bych poděkoval ing. Janu Bumbovi za pomoc s formálními náležitostmi mé práce. Mgr. Denise Kubešové děkuji za jazykovou korekturu. Všem účastnicím rozhovorů děkuji za jejich ochotu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ondřej Kühn
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Helena Grecmanová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Současný stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a její budoucí rozvoj v tomto regionu
Název práce v angličtině:	The current state of Waldorf education in the Olomouc region and its future development in this area
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá problematikou waldorfské školy. Práce je rozdělena do dvou částí. První teoretická část je zaměřena na alternativní školy, waldorfskou školu, specifika waldorfské školy, kritiku waldorfských škol a téma Olomoucký kraj. Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum, který se soustředí na současný stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji.
Klíčová slova:	Alternativní školy, waldorfská škola, anthroposofie, Rudolf Steiner, Olomoucký kraj
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with Waldorf education. It is divided into two parts. The first theoretical part focuses on alternative schools, Waldorf education, specifics of Waldorf education, criticism of Waldorf education and Olomouc region. The practical part presents results of a qualitative research focused on the current state of Waldorf education in the Olomouc region
Klíčová slova v angličtině:	Alternative schools, Waldorf education, anthroposophy, Rudolf Steiner, Olomouc region
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Otázky rozhovorů
Rozsah práce:	vlastní text (mimo úvod a závěr) – 35 stran
Jazyk práce:	český jazyk

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	9
1 Alternativní školy	9
1.1 Nástin problematiky	9
1.2 Typy alternativních škol	10
2 Waldorfská škola	11
2.1 Vznik waldorfské školy	11
2.2 Osobnost Rudolfa Steinera	11
2.3 Anthroposofie	13
3 Specifika waldorfské školy	15
3.1 Vznik waldorfské školy v daném místě	15
3.2 Vztah učitele a žáka	15
3.3 Slovní hodnocení	16
3.4 Absence učebnic	16
3.5 Epochové vyučování – epocha	16
3.6 Cizí jazyky	16
3.7 Eurytmie	17
3.8 Slavnost	17
3.9 Školní společenství	17
3.10 Spolupráce rodičů a školy	18
4 Kritika waldorfských škol	19
5 Olomoucký kraj	21
5.1 Obecný úvod	21
5.2 Vznik krajů, Olomoucký kraj	21
Praktická část	23
6 Výzkum	23
6.1 Kvalitativní výzkum	23
6.2 Cíl výzkumu	23
6.3 Definice kvalitativního výzkumu	24
6.4 Rozhovory	25
6.5 Závěrečné shrnutí výzkumu	42
Závěr	44
Použité zdroje	46
Seznam příloh	50
Seznam tabulek	54
Seznam zkratk	55

Úvod

Pomineme-li dvacet let období první republiky, alternativní školy se u nás začínají plně rozvíjet až po pádu minulého režimu, tj. po 17. listopadu 1989. Z alternativních pedagogických směrů je na našem území nejrozšířenější waldorfská pedagogika, alternativní pedagogický směr založený rakouským myslitelem a sociálním reformátorem Rudolfem Steinerem, jenž je s tímto typem odlišného pojetí výuky neodmyslitelně spjat. Změna režimu přinesla mimo jiné i možnost nahlížet na pojetí výuky odlišným způsobem, než jaký se uplatňoval po více než čtyřicet let mocenského monopolu Komunistické strany Československa. Nemohu říci, že se zcela automaticky ztotožňuji s jakoukoliv nabízenou alternativou, která stojí v protikladu k běžně uznávanému modelu. Avšak domnívám se, že každý odlišný přístup k problematice by neměl vyvolávat obavy a znechucení (laické i odborné) veřejnosti, ale měl by být vítán jako plnohodnotný partner k diskusi. Vytváření konkurenčního prostředí, které by doposud dominantní přístup mohlo přivést k výrazné sebereflexi, je nanejvýš přínosné. Když už jsem si vypůjčil pojem z ekonomie (konkurence), hodlám v nastoupeném trendu ještě chvíli pokračovat. Právě z ekonomie, respektive mikroekonomie, totiž víme, že nachází-li se na trhu pouze jediná firma nabízející své služby (monopol), je to pro zákazníky prostředí velmi nevýhodné. Jsem si vědom faktu, že analogie jsou ve většině případů nepřiléhavé. Ovšem jako humanitně orientovaný člověk vidím v pedagogice a ekonomii alespoň jeden společný znak. Obě tyto vědy jsou totiž vědami společenskými.

Nyní bych chtěl vysvětlit, proč jsem si za téma své bakalářské práce zvolil právě waldorfskou školu. Dlouhou dobu jsem se zamýšlel, jaké téma pro bakalářskou práci zvolit. Velký posun v mém tápání znamenalo v květnu 2010 setkání s částí svých bývalých spolužáků a spolužaček ze střední školy. Setkání se totiž účastnila i naše bývalá třídní učitelka, jež se mimoděk zmínila, že její dítě navštěvuje waldorfskou základní školu. V tom okamžiku bylo rozhodnuto o tématu mé bakalářské práce. Tématem se stane waldorfská škola.

To by však byl námět značně široký, musel jsem přistoupit k jeho zúžení. K tomu přispěl na podzim roku 2010 předmět praktikum výzkumných aktivit. Během tohoto předmětu došlo k zúžení tématu z waldorfské školy na waldorfskou školu (pedagogiku) v Olomouckém kraji, tedy v kraji, jenž obývám. Při psaní bakalářské práce jsem se, jakožto člověk vzešlý z tradičně pojatého školství, zamýšlel, kým bych byl, absolvoval-li bych waldorfskou školu. K jasné odpovědi jsem nedospěl, avšak vím, že ani zkušenost s běžnou školou negativně

nepoznamenala mou individualitu a schopnost obrazotvornosti. Určitě bych ale byl trochu jiným člověkem.

V úvodu je důležité ozřejmit, co je cílem bakalářské práce. Jelikož správně formulovaný cíl musí obsahovat infinitiv příslušného slovesa, neprohřeším se vůči tomuto pravidlu ani já. Cílem mé práce je popsat současný stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a pokusit se odhadnout, jaká je budoucnost této pedagogiky v našem regionu.

Svou bakalářskou práci jsem rozdělil na dvě části, a to na část teoretickou a část praktickou. Osobně jsem kladl větší důraz na část praktickou, jelikož v ní jsem viděl větší možnost vlastního vkladu do dané problematiky. Teoretická část mé práce obsahuje pět kapitol. Poslední, šestá, kapitola patří již do praktické části.

První kapitola se zabývá tématem alternativní škola. Podle odborné literatury definuji tento pojem, seznamuji s typy alternativních škol.

Druhá kapitola se věnuje waldorfské škole. Okolnostmi jejího vzniku, osobnosti jejího zakladatele a je uzavřena anthroposofií, myšlenkovým základem waldorfské pedagogiky.

Třetí kapitola uvádí specifika waldorfské školy, obsahuje deset podkapitol s jednotlivými specifiky, která jsem považoval za důležitá.

Čtvrtá kapitola je věnována kritice waldorfských škol, jež je nezbytná i pro tento typ alternativní pedagogiky.

Pátá kapitola, poslední kapitola teoretické části, obsahuje téma Olomoucký kraj, protože tento kraj se stal místem, v němž jsem prováděl svůj výzkum. Tato kapitola začíná problematikou vzniku krajů v České republice. Je zakončena obecnými informacemi o Olomouckém kraji a výběrem statistik vážícím se k tomuto regionu.

Šestá kapitola mé práce a zároveň poslední kapitola celé bakalářské práce je výzkum. Výzkum kvalitativně orientovaný. Vysvětluji své pohnutky, které mě vedly k výběru tohoto přístupu uplatňovaného v pedagogických vědách. Definuji pojem s přispěním odborné literatury. Poté následují čtyři polostrukturované rozhovory s respondentkami. Po závěrečném rozhovoru se na další straně nachází shrnutí mého výzkumu. Předkládám zjištění, ke kterým jsem dospěl.

Rád bych vysvětlil svůj výběr kapitol. První kapitola se zaměřuje na téma alternativní škola, poněvadž waldorfská pedagogika je řazena právě do této kategorie. Druhá kapitola se věnuje přímo waldorfské pedagogice, jejímž stavem v Olomouckém kraji jsem se zabýval. Třetí kapitolu jsem zvolil, abych, jakožto člověk s osobní zkušeností s běžně pojatou výukou, uvedl, čím se waldorfská pedagogika liší od běžně pojaté výuky. Čtvrtá kapitola se věnuje kritice waldorfských škol. Kritiku totiž považuji za prospěšnou a nutnou v jakémkoliv oboru

lidské činnosti. Pátá kapitola nese název Olomoucký kraj, jelikož tento region byl místem, kde probíhal můj kvalitativně orientovaný výzkum. Kvalitativně orientovanému výzkumu je věnována šestá kapitola.

Chtěl jsem také, aby má bakalářská práce odrážela osobnost svého autora, připadalo by mi to trestuhodné, kdybych neustále střídal přímé citace s parafrázemi. Má práce obsahuje více než jedenkrát osobní vklad autora. Ten snad bude v textu čtenářem rozpoznán.

Teoretická část

1 Alternativní školy

1.1 Nástin problematiky

Alternativní školy se vymezují proti tradičním školám. Odmítají pouhé memorování encyklopedických faktů, usilují o rozvíjení osobnosti vychovávaného jako celku. Tradiční školy vycházejí z pedeutocentrismu, alternativní školy stojí v protikladu s vůdčí myšlenkou pedocentrismu.

Objasněme si tři výše zmíněné pojmy: alternativní škola, pedeutocentrismus a pedocentrismus.

Přídavné jméno alternativní. V Akademickém slovníku cizích slov¹ se dočítáme, že alternativní je „založený na možnosti výběru, volby mezi dvěma nebo více eventualitami, jsoucí jednou z alternativ.“

Průcha² uvádí, „pojem alternativní škola nebo alternativní vzdělávání je mnohovýznamový a užívá se často jako synonymický ekvivalent k jiným pojmům jako netradiční škola, volná škola, svobodná škola, otevřená škola, nezávislá škola aj.“

Jiná definice zní takto: „Alternativní školou označujeme takový typ školy, která funguje v rámci i mimo sektor škol spravovaných státem a v kterých se uplatňují nové, nestandardní, experimentální formy výuky, obsahy a metody vzdělávání, které nejsou běžně uplatňované v „klasických“ školách.“³

Pedeutocentrismus je pedagogický směr, v jehož centru pozornosti se nachází osoba učitele, žák je pouhým pasivním příjemcem učiva.

Pedocentrismus je opakem pedeutocentrismu. Jedná se o pedagogické zaměření, ve kterém je středem veškerého dění žák, přihlíží se k jeho individuálním zvláštnostem. Pedocentrismus hlásá respekt ke každému žákovi.⁴

¹ Kraus, J., Petráčková, V. *Akademický slovník cizích slov. A-Ž*, s. 43.

² Průcha, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*, s. 17.

³ Janiš, K., Kraus, B., Vacek, P. *Kapitoly ze základů pedagogiky. Studijní text*, s. 112.

⁴ Srov. Průcha, J., Mareš, J., Walterová, E. *Pedagogický slovník*, 2008.

1.2 Typy alternativních škol

Průcha⁵ dělí alternativní školy do tří skupin:

- klasické reformní školy,
- církevní (konfesní) školy,
- moderní alternativní školy.

Tabulka č. 1: Příklady škol.⁶

Klasické reformní školy	Církevní (konfesní) školy	Moderní alternativní školy
waldorfská	katolické	školy bez ročníků
montessoriovská	protestantské	školy 21. století
freinetovská	židovské	nezávislé školy
jenská	jiné konfesní	zdravá škola
daltonská	-	škola hrou a jiné

Komentář k tabulce:

- waldorfská škola a jenská škola patří do německé jazykové oblasti,
- montessoriovská škola je italským typem klasické reformní školy,
- freinetovská škola náleží do frankofonní jazykové oblasti (Francie),
- daltonská škola vznikla v USA.

Zakladatelé klasických reformních škol:

- waldorfská - zakladatel Rudolf Steiner,
- montessoriovská - zakladatelka Maria Montessori,
- freinetovská - zakladatel Célestin Freinet,
- jenská – zakladatel Peter Petersen,
- daltonská – zakladatelka Helen Parkhurst.

⁵ Průcha, J. *Alternativní školy*, s. 22.

⁶ Průcha, J. *Alternativní školy*, s. 23.

2 Waldorfská škola

V předcházející kapitole byla pozornost zaměřena na stručné představení alternativních škol, nástin problematiky a typy těchto škol. Nyní se budeme věnovat konkrétnímu typu klasické reformní školy, waldorfské škole.

2.1 Vznik waldorfské školy

Waldorfská škola, jejímž zakladatelem je rakouský filosof Rudolf Steiner (bližší informace později), zahajuje svou činnost v září roku 1919 v obci Waldorf - nedaleko Stuttgartu⁷. Stuttgart tak není pouze městem, v němž sídlí významné německé automobilky Porsche a Mercedes-Benz, ale rovněž místem, odkud se začala do celého světa šířit pedagogika Rudolfa Steinera.

Pokládáme za důležité zasadit výše popsanou událost do evropského kontextu. Jaká byla situace v Evropě roku 1919? Nalézáme se ve středoevropském prostoru, je žádoucí zmínit, že Rakousko-Uhersko již neexistovalo. V důsledku první světové války a hlavně prohry v ní, se rozpadlo. Vzniklo několik států. Jmenujme kupříkladu Československo, Rakousko, Maďarsko a Polsko. Adolfu Hitlerovi je třicet let, říšským kancléřem se stane 30. ledna 1933. V Itálii Benito Mussolini ještě není u moci, ale i jeho velká chvíle nadejde. Evropa se vzpamatovává z hrůz první světové války a blíží se dvacátá léta. Ta by se dala charakterizovat jako relativně klidná, rozhodně je to mnohem příznivější dekáda než léta třicátá. Předehrou k oněm neklidným třicátým letům je krach na newyorské burze v roce 1929, který vyvolá velkou hospodářskou krizi. Nabízí se srovnání s ekonomickou krizí, jež vypukla v roce 2008.

2.2 Osobnost Rudolfa Steinera

Cílem této práce není podrobně popsat život a dílo Rudolfa Steinera, ale alespoň pár informací je nutné sdělit. Domníváme se totiž, že se svým největším dílem – waldorfskou pedagogikou – je bytostně spjat, nelze jej tudíž opomenout. Když se řekne psychoanalýza, většina lidí si okamžitě vybaví jméno Sigmund Freud. Myslíme si, že v případě waldorfské pedagogiky si mnoho lidí vzpomene na Rudolfa Steinera. Rozdíl je ale v tom, že se mezi veřejností těší většímu věhlasu rakouský lékař a psycholog.

⁷ Srov. Steiner, R. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*, 1996.

Místem narození Rudolfa Steinera se, 25. února 1861, stal Kraljevec (dnešní Chorvatsko)⁸. Rakousko-Uhersko ještě není na politické mapě světa, Kraljevec tou dobou patří do Rakouského císařství.

Při studiích na vysoké škole Rudolf Steiner poznává pedagoga Karla Julia Schröera. Tento učenec nadchnul mladého studenta svými přednáškami, ve kterých vyzdvihoval význam Johanna Wolfganga Goetha⁹. Tato fascinace německým básníkem je klíčem k pochopení, proč centrum anthroposofického hnutí ve švýcarském Dornachu (poblíž Basileje) nese jméno Goetheanum.¹⁰

Třicetiletý Steiner je roku 1891 promován na doktora filosofie na univerzitě v Rostocku. Název jeho disertační práce zní „Základní otázka teorie poznání se zvláštním zřetelem k Fichtovu ‚Vědosloví‘. Prolegomena k dorozumění filosofujícího vědomí se sebou samým“.¹¹

Životní pout' rakouského myslitele je téměř v polovině. Nastává v jeho životě výrazný zlom? Ano, taková situace přichází roku 1913, Steinerem řízená Německá sekce theosofů je vyloučena z řad Theosofické společnosti. Reaguje na tuto událost Rudolf Steiner stáhnutím se z veřejného života? Právě naopak. Zakládá ještě téhož roku Anthroposofickou společnost.¹²

Rakouský filosof umírá 30. března 1925 ve švýcarském Dornachu ve věku čtyřiašedesáti let.¹³

Jaký je odkaz Rudolfa Steinera naší době? Jistě, waldorfská pedagogika, její myšlenkové podhoubí, tj. anthroposofie. To však zdaleka není všechno. Steiner zasáhl do mnoha oborů lidské činnosti. Zmiňme například biodynamické zemědělství, léčebnou pedagogiku, komplexní medicínu s léčebnými přípravky od firmy Weleda.¹⁴ Není toho málo, co můžeme podrobovat kritickému zkoumání. Odkaz Rudolfa Steinera bude patrně ještě dlouho vyvolávat řadu otázek a vybízet k diskusi o jeho díle. Nezvratné ovšem je, že waldorfské školy záhy oslaví sto let své existence a nelze je ani v nejmenším přehlížet. Sto let, to je vskutku dlouhá tradice, ačkoliv mluvíme o jednom z typů alternativních škol.

⁸ Srov. Lindenberg, Ch. *Rudolf Steiner*, 1998.

⁹ Srov. Tamtéž.

¹⁰ Srov. Carlgren, F. *Výchova ke svobodě*, 1991.

¹¹ Srov. Steiner, R. *Rosekruciánská duchovní věda*, 2006.

¹² Srov. Ronovský, V. *Anthroposofické pojetí světa a člověka jako základní východisko waldorfské pedagogiky*, 2011.

¹³ Srov. Lindenberg, Ch. *Rudolf Steiner*, 1998.

¹⁴ Srov. Müller, J. *Anthroposofie a křesťanství*, 1997.

Ve stínu doktora Steinera by neměl zůstat Emil Molt, podnikatel, ředitel továrny Waldorf-Astoria a osoba, jež finančně zaštitila vznik waldorfských škol. Připomeňme, že waldorfské školy vznikly pro děti zaměstnanců továrny na cigarety. Byly dvanáctileté s jednotným výukovým obsahem pro všechny děti.¹⁵ Co Emila Molta vedlo k založení školy pro děti svých zaměstnanců? Lze snad tento čin ohodnotit jako prosociální chování, kterým se také prezentoval jiný středoevropský podnikatel Tomáš Baťa? Odpověď na tuto otázku nám poskytne přednáška Tomáše Zdražila z 12. dubna 2002. „První waldorfská škola vznikla po první světové válce v roce 1919 ve Stuttgartu. Její založení bylo vlastně dobročinným skutkem podnikatele Emila Molta, který ji zřídil jako školu pro děti zaměstnanců své firmy jménem Waldorf-Astoria.“¹⁶

2.3 Anthroposofie

Dostáváme se k filosofii, ze které vycházejí waldorfské školy. Napřed si definujme pojem anthroposofie. Z dlouholeté zkušenosti s docházením do školy jsme si osvojili definice některých pojmů. Z definic těchto pojmů posléze dospějeme k definici anthroposofie. Z řečtiny pocházející pojem antropologie. Antropologie je „věda o člověku“. Dalším pojmem je filosofie. Filosofie doslova znamená „láska k moudrosti“. Známe-li definice těchto dvou věd, je pro nás jednoduché objasnit význam slova anthroposofie. Anthroposofie je „moudrostí o člověku“. Existuje ještě jiné označení pro anthroposofii, a to „duchovní věda“.¹⁷

Řekne-li se duchovní věda, na tváři mnohých lidí se určitě objeví pohrdavý úšklebek. Copak lze skloubit duchovní stránku života a vědu? V dnešní, převážně materialisticky orientované, společnosti hovořit o duchovní vědě je možná odvážné. V tuto chvíli je vhodné zmínit zásadu Starořeků (Aonů) „Ničeho příliš.“ Proč by tedy nemohla existovat duchovní věda? Nejdůležitější je přece najít správnou míru mezi materialismem a duchovní podstatou člověka.

Pozoruhodný je citát Rudolfa Steinera, který se váže k anthroposofii. „Abychom správně rozuměli duchovní vědu, musíme ji milovat tak, jako matka miluje své dítě.“¹⁸

¹⁵ Srov. Kranich, E. M. *Waldorfské školy*, 2000.

¹⁶ *Co je to waldorfská škola?* Tomáš Zdražil. [online]. [cit. 2012-02-11]. Dostupné na www.waldorf.zuzak.com/download.php?FNAME=1150267019.upl&ANAME=prednaska_t_zdrasila.doc

¹⁷ Srov. Steiner, R. *Duchovní věda (anthroposofie)*, 2011.

¹⁸ Tamtéž, s. 5.

Ale co to ta anthroposofie vlastně je? Rudolf Steiner vysvětluje: „Anthroposofie je cestou poznání, která chce dovést to duchovní v člověku k vesmírnému duchovnu.“¹⁹

Evropa, ačkoliv prochází v současnosti mnohými změnami (například vlivem přistěhovalectví příslušníků jiných kultur), nemůže zakrýt své židovsko-křesťanské kořeny, na kterých je založena. Má anthroposofie něco společného s křesťanstvím? „Anthroposofie sama se chápe jako křesťansky orientované duchovní hnutí. Anthroposofové se obvykle považují za křesťany netradiční, necírkevní, ezoterní.“²⁰

¹⁹ Müller, J. *Anthroposofie a křesťanství*, s. 10.

²⁰ Štampach, O. I. *Anthroposofie*, s. 6.

3 Specifika waldorfské školy

Shrňme si nyní, co všechno o waldorfské škole dosud víme. Jde o typ alternativní školy, jejímž zakladatelem je rakouský filosof Rudolf Steiner. Vznikla na podzim roku 1919 v německém Stuttgartu. Poněvadž vznikla ve dvacátém století, zakusila nepřízeň totalitních režimů (nacismus a komunismus), kterým byla z pochopitelných důvodů trnem v oku. Myšlenkovým podhoubím waldorfské školy je anthroposofie (duchovní věda). Waldorfská škola má některá svá specifika, která je zapotřebí zmínit.

3.1 Vznik waldorfské školy v daném místě

Specifikem waldorfských škol je již její samotný vznik v konkrétním místě. V Olomouckém kraji tento typ alternativní školy existuje pouze v Olomouci. V Jeseníku a Šumperku jsou zatím jen iniciativy, které usilují o vznik waldorfské školy. Jak dokládají internetové stránky těchto iniciativ, za snahou o vznik waldorfské školy stojí občanská sdružení. Toto zjištění plně potvrzuje Kranich, protože waldorfské školy „vznikají zpravidla z iniciativy občanských sdružení, jež si kladou za cíl vytvoření waldorfské školy v určitém městě a jejichž členy jsou rodiče budoucích žáků této školy.“²¹

3.2 Vztah učitele a žáka

Role učitele je klíčová. Navštěvujeme-li školu, může se nám nelíbit samotná budova školy, můžeme se kriticky vyjadřovat k zastaralosti materiálního vybavení. Nejhorší ovšem je, když nám nějakým způsobem nevyhovuje učitel. Pokud je učitel zapálený pro svůj předmět, má strhující přednes a je ke všem žákům spravedlivý, pak je to ideální stav.

Na začátku uveďme, že učitel základní waldorfské školy setrvává se svou třídou po dobu devíti let. To je dostatečná doba k tomu, aby ve svém slovním ohodnocení (neznámkuje se) dokázal učitel vyzdvihnout žákovy přednosti, posoudil, v čem je potřeba se zlepšit. Slovní hodnocení by tedy mělo být méně stresující než pouhé číselné ohodnocení žákova výkonu. Zastáváme názor, že se příliš přeceňuje význam známek. Číselné hodnocení je velmi pohodlné, ale o osobě žáka nepříliš vypovídající.

Jako všechny alternativní školy, tak i učitel waldorfské školy by měl individuálně přistupovat ke každému žákovi.

²¹ Kranich, E. M. *Waldorfské školy*, s. 2.

3.3 Slovní hodnocení

O slovním hodnocení už tu zmínka byla. Považujeme tento způsob žákového hodnocení za mnohem komplexnější a přínosnější než klasickou pětistupňovou škálu užívanou na běžných školách. V čem konkrétně spatřujeme přínos slovního hodnocení? V učitelově snaze postihnout jak silné stránky žáka, tak i poukaz na žákovy slabiny, na mezery, jež je třeba zacetit.

3.4 Absence učebnic

První překvapení přináší zjištění, že ve waldorfské škole se nepoužívají učebnice. Člověk uvyklý na způsoby vzdělávání v tradiční škole bude asi zaskočen, ale taková je realita waldorfské školy. „Dostává-li dítě učebnici, dostává do ruky polotovar, který stačí ohřát, tedy naučit se, a je uvařeno. Tak jako se z nikoho ohříváním polotovarů nestane kuchař, tak ani čtením učebnic se dítě nenaučí aktivně uchopovat svět kolem sebe. Waldorfská pedagogika od dítěte chce, aby se naučilo nejen ohřívát, ale i samo něco uvařit.“²² Abychom ovšem zabránili nepochopení hned v zárodku, nějaké učebnice přece jen jsou. Jsou však dílem samotných žáků waldorfské školy. Nazývají se epochové sešity a žáci si do nich zapisují obsahy jedné vyučovací epochy.²³

3.5 Epochové vyučování – epocha

Padlo tu slovo epocha, zaměříme se tedy na význam tohoto slova. Jak známo, vyučování v tradičně pojaté škole je sledem různých vyučovacích hodin. V čem tkví odlišnost pojetí výuky ve waldorfské škole? Použijme návodný citát. „Výuka naukových předmětů (matematika, český jazyk a literatura, dějepis, zeměpis, přírodopis, fyzika, chemie) probíhá v dvouhodinovém vyučovacím bloku, ve kterém denně po dobu 2-5 týdnů učitel se třídou rozvíjí jedno téma. ... Ostatní předměty se vyučují v klasických vyučovacích hodinách.“²⁴

3.6 Cizí jazyky

Jaké dovednosti by měl člověk ovládat, aby obstál v dnešním světě? Měl by být schopen ovládat na určité úrovni práci s počítačem (počítačová gramotnost), měl by umět hospodařit

²² *Waldorfské školy*. Asociace waldorfských škol České republiky. [online].[cit. 2012-02-12]. Dostupné na [www: <http://www.iwaldorf.cz/otazky.php>](http://www.iwaldorf.cz/otazky.php).

²³ Srov. Carlgren, F. *Výchova ke svobodě*, 1991.

²⁴ *Specifika waldorfského vyučování*. Waldorfská škola Semily. [online].[cit. 2012-02-12]. Dostupné na [www: <http://www.waldorf.semily.cz/web/pedagogika/temata.php>](http://www.waldorf.semily.cz/web/pedagogika/temata.php).

s penězi (finanční gramotnost), v českých podmínkách je velmi důležité znát význam zkratky RPSN²⁵. A měl by být schopen komunikovat se svým okolím (včetně znalosti cizích jazyků).

Na waldorfských školách bod číslo tři berou vážně. Od první třídy jsou do výuky zařazeny dva cizí jazyky (zpravidla anglický a německý).²⁶

3.7 Eurytmie

Jedním z největších specifíků waldorfské školy je eurytmie. Čím je eurytmie? Jak ji trochu přiblížit?

Vysvětlení poskytne již samotný název publikace Rudolfa Steinera Eurytmie jako viditelná mluva. Pro doplnění. „Eurythmie je tedy «viditelnou řečí» a «viditelným zpěvem» - uměním, které dříve nebylo a které vytvořil Rudolf Steiner. Jejím základem je recitace nebo hudba. Eurythmisté «vnášejí» řeč a hudbu na jeviště.“²⁷

3.8 Slavnost

Konkrétně měsíční slavnost. Carlgren informuje: „Měsíční slavnost je v jistém smyslu «srdcem» celé waldorfské pedagogiky. Třídy ukazují sobě navzájem i rodičům jednou za měsíc, čemu se při vyučování naučily: básně, písně, malé nebo větší dramatické hry.“²⁸

3.9 Školní společenství

Školní společenství tvoří:

kolegium učitelů, které je ve všech pedagogických a školně administrativních záležitostech autonomní a schází se na konferenci učitelů, tomuto kolegiu, v jehož čele stojí volený mluvčí, je svěřeno také vedení školy,

třídní kolegium - zahrnuje učitele jedné třídy (školního ročníku),

společenství žáků - tvoří žáci jednotlivých tříd, kteří spolu vzájemně spolupracují,

společenství rodičů – zahrnuje rodiče všech žáků waldorfské školy, z nichž se tvoří rodičovská rada, která soustředí iniciativy a podněty rodičů a formuluje rodičovskou vůli vůči ostatním orgánům,

třídní společenství rodičů – ve kterém jsou sdruženi rodiče jedné třídy, zastupuje společné zájmy rodičů v dané třídě.²⁹

²⁵ Roční procentní sazba nákladů.

²⁶ Srov. *Specifika waldorfského vyučování*. Waldorfská škola Semily. [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné na [www:<http://www.waldorf.semily.cz/web/pedagogika/temata.php>](http://www.waldorf.semily.cz/web/pedagogika/temata.php).

²⁷ Carlgren, F. *Výchova dítěte*, s. 79.

²⁸ Tamtéž, s. 83.

²⁹ Grečmanová, H., Urbanovská, E. *Waldorfská škola*, s. 10-11.

3.10 Spolupráce rodičů a školy

Z běžné základní školy si mnozí vybaví, že zkratka SRPŠ označuje sdružení rodičů a přátel školy. Takovéto sdružení neexistuje jen na základních školách, ale také na školách středních. Ve waldorfských školách jsou však vazby mezi rodiči a školou mnohem těsnější. Což je velmi výhodné. Veřejnost často klade na školy nároky, kterým nemohou dostát. Školy by sice měly žáky vychovávat, ale co se nepodařilo rodičům, selhali-li rodiče, to může škola jen velmi těžko zachránit. Jsou-li však rodiče v těsnějším sepětí se školou, měla by být výchova potomků mnohem účinnější, jelikož jakékoliv prohřešky žáků jsou rychleji pojmenovány a rodiče mohou včas zjednat nápravu.

Považujeme odstranění bariér mezi domovem žáka a prostředím školy za velmi prospěšné. V ideálním případě by mělo dojít až k prolnutí obou prostředí, která zásadním způsobem formují osobnost žáka.

4 Kritika waldorfských škol

Žijeme v časech, kdy diskutím a debatám (obzvláště politickým) dominuje fenomén vyváženosti. Zastává-li osoba A určitý názor, osobě B je v rámci vyváženosti poskytnut prostor pro vyjádření názoru odlišného. Stejně tak waldorfská pedagogika se nesetkává pouze se souhlasným stanoviskem. Je podrobována kritice. V České republice jsou vůči waldorfské pedagogice kriticky naladěni především členové Českého klubu skeptiků Sisyfos. Chceme-li o tomto uskupení zjistit bližší informace, zavítáme na jejich internetové stránky www.sisyfos.cz. „Český klub skeptiků SISYFOS je součástí světového skeptického hnutí, které vzniklo v r. 1976 v USA z iniciativy desítek vědců a filozofů, mezi nimi několika nositelů Nobelových cen jako reakce na vzestup iracionality ve společnosti. ... V našich podmínkách vznikl SISYFOS na jaře r. 1995 z podnětu několika racionálně myslících osob. Dnes má téměř 400 členů nejrůznějších profesí, vzdělání a věku.“³⁰

Nehodláme ve sporu mezi příznivci waldorfské pedagogiky a jejich odpůrci zastávat funkci arbitra, to ani není primárním úkolem této bakalářské práce, pouze chceme dát na srozuměnou, že kritika waldorfských škol existuje a má své nezastupitelné místo. Bezuzdné chválení je totiž velmi zhoubné. Nevěříme v žádné dokonalé ideologie, tzv. ráje na zemi, nikdy nic není ideální, nic není samospasitelné. Waldorfská pedagogika zrovna tak. Domníváme se, že vyjádření jasného názoru ve prospěch jedné ze dvou stran by bylo nemístným ovlivňováním, ponecháváme tedy na konkrétním jedinci, zda se připojí na stranu odpůrců, či na stranu příznivců. Poskytujeme však již zmíněný prostor druhé straně a odkazujeme na články kritické vůči waldorfské pedagogice.

Na internetu lze nalézt články matematika Čenka Zlatníka³¹ a tento článek³² stejného autora. K dispozici je i příspěvek lékaře Jiřího Heřta.³³ Oba zmínění pánové jsou členy klubu Sisyfos. Zahraniční zdroje reprezentují internetové stránky www.waldorfcritics.org. Dalším zahraničním zdrojem je text zveřejněný ve slovenském časopisu Týždeň.sk.³⁴

³⁰ SISYFOS. Český klub skeptiků. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na [www:<http://www.sisyfos.cz/index.php>](http://www.sisyfos.cz/index.php).

³¹ O základech waldorfské pedagogiky. Čeněk Zlatník. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na [www:<http://www.sisyfos.cz/index.php?id=vypis&sec=1154460390>](http://www.sisyfos.cz/index.php?id=vypis&sec=1154460390).

³² Bludný základ Steinerovy pedagogiky. Čeněk Zlatník. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na [www:<http://zine.cz/mirror/AZOld/occam/steiner.htm>](http://zine.cz/mirror/AZOld/occam/steiner.htm).

³³ Waldorfské školství – anthroposofie. Jiří Heřt. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na [www:<http://zine.cz/mirror/AZOld/occam/waldorf.htm>](http://zine.cz/mirror/AZOld/occam/waldorf.htm).

³⁴ Antropozofia a škola, bludov stodola. František Šebej. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na [www:<http://www.tyzden.sk/tyzden-kauzu/alternativne-skoly/clanky/antropozofia-a-skola-bludov-stodola-2.html>](http://www.tyzden.sk/tyzden-kauzu/alternativne-skoly/clanky/antropozofia-a-skola-bludov-stodola-2.html).

To byl reprezentativní výběr odpůrců waldorfské pedagogiky, respektive anthroposofie, myšlenkového podhoubí waldorfských škol.

5 Olomoucký kraj

Regionem, ve kterém jsme se zabývali kvalitativně orientovaným výzkumem, byl Olomoucký kraj. Tento kraj hodláme na následujících řádcích blíže představit. Než k tomu ovšem přistoupíme, připomeňme, jak kraje vůbec vznikly.

5.1 Obecný úvod

Česká republika se dělí na obce a kraje. Obce nazýváme územní samosprávné celky, kraje jsme si zvykli označovat jako vyšší územní samosprávné celky. Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že kraje zastávají významnější pozici. V České republice je třináct krajů + Praha, jenž je hlavním městem a zároveň krajem. Celkový počet krajů je tedy čtrnáct.

Pokud bychom hledali srovnání „našich“ krajů s cizozemskými příklady, mluvíme-li o vyšších územních samosprávných celcích, v Polsku nalezneme vojvodství, na Slovensku kraje, ve Spolkové republice Německo narazíme na spolkové země. V Rakousku je pojmenování stejné jako v Německu, Švýcarsko zná kantony. Ve Spojených státech amerických jsou to státy a náš malý exkurz zakončíme v Kanadě – zde hovoříme o provinciích.

5.2 Vznik krajů, Olomoucký kraj

Předpokladem pro vznik krajů bylo nejprve jejich vytvoření. V tomto směru je důležitým ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků...³⁵

Konečný vznik krajů se datuje k 1. lednu 2000. Kompetence kraje získaly na základě zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). Důležitá je rovněž definice kraje, jež se nalézá v § 1: „Kraj je územním společenstvím občanů, které má právo na samosprávu.“³⁶

Olomoucký kraj se nachází ve střední části Moravy a zasahuje i do její severní části. Tvoří jej 5 okresů (Jeseník, Olomouc, Prostějov, Přerov a Šumperk). V kraji je 399 obcí. Sídlním městem Olomouckého kraje je starobylá Olomouc.³⁷

Domníváme se, že v časech (pravděpodobně) stále trvajících ekonomické krize je potřeba zmínit nelichotivou statistiku, jež se týká nezaměstnanosti. Olomoucký kraj je v rámci celé České republiky na třetím místě v žebříčku krajů, které jsou nejvíce sužovány

³⁵ *Portál veřejné správy. Vyhledávání v zákonech.* 2012 © Ministerstvo vnitra. [online]. [cit. 2012-05-27]. Dostupné na [www:<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp>](http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp).

³⁶ *Tamtéž.* 2012 © Ministerstvo vnitra. [online]. [cit. 2012-05-27]. Dostupné na [www:<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp>](http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp).

³⁷ *Základní informace. Oficiální název a popis: Olomoucký kraj.* Olomoucký kraj. [online]. [cit. 2012-05-27]. Dostupné na [www:<http://www.kr-olomoucky.cz/1-oficialni-nazev-a-popis-olomoucky-kraj-cl-324.html>](http://www.kr-olomoucky.cz/1-oficialni-nazev-a-popis-olomoucky-kraj-cl-324.html).

nezaměstnaností. Hůře je na tom s nezaměstnaností pouze Moravskoslezský kraj, jenž je druhý, a Ústecký kraj. S těmito údaji jsme se měli možnost seznámit v rámci průběžné odborné praxe na Úřadu práce České republiky – krajské pobočce v Olomouci. Praxi jsme vykonali v dubnu loňského roku. Obáváme se, že po roce nedošlo k žádné pronikavé změně. Naši domněnku potvrzuje návštěva internetových stránek Českého statistického úřadu (ČSÚ). Údaje stále platí. Další zajímavou informací, kterou jsme průběžnou odbornou praxí získali, je fakt, že dominantním zaměstnavatelem v Olomouckém kraji je Univerzita Palackého v Olomouci.

Následuje výběr statistických údajů ze stránek Českého statistického úřadu, Krajské správy ČSÚ v Olomouci.

Počet obyvatel k 31. 12. 2011 je 638 591. Poslední aktualizace: 13. 3. 2012.

Průměrná mzda v 1. -4. čtvrtletí 2011 činí 21 643 Kč. Poslední aktualizace: 9. 3. 2012.

Míra registrované nezaměstnanosti k 30. 4. 2012 je 10,76 %. Poslední aktualizace: 10. 5. 2012.³⁸

³⁸ *Nejnovější data o kraji.* © ČSÚ, 2012. [online]. [cit. 2012-05-27]. Dostupné na [www:<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/krajenejnovější/xm>](http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/krajenejnovější/xm).

Praktická část

6 Výzkum

6.1 Kvalitativní výzkum

Praktickou část naší bakalářské práce jsme se rozhodli uskutečnit formou kvalitativního výzkumu. Tento výzkum jsme zvolili proto, že i v občanském životě upřednostňujeme kvalitu před kvantitou. Nezajímá nás „kolik“, zajímá nás „jak“. Neklademe důraz na množství, zaměřujeme se na jakost. Myslíme si, že v případě kvantitativního výzkumu lze sice nashromáždit spoustu dat, nezamlouvá se nám však, že se z nich vytrácí osobnost člověka. Jsme si ovšem vědomi, že je doporučováno kombinovat oba přístupy, tedy kvalitativní výzkum s kvantitativním výzkumem.

Jaké je filosofické východisko kvalitativního výzkumu? Vezměme do rukou *Metody pedagogického výzkumu* od profesora Chrásky. „Kvalitativně orientované výzkumy vycházejí zejména z fenomenologie, která zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí, a tudíž kvalitativně orientované výzkumy připouštějí existenci více realit.“³⁹

Hans Joachim Störig objasňuje význam slova fenomenologie takto: „Slovo je odvozeno od řeckého slovesa *fainesthai* (jevit se, ukazovat se). Participium *fainomenon* tedy znamená <<to, co se ukazuje, jeví>> a ve filosofii se ho užívá odedávna jako synonymum <<toho, co se jeví (smyslům, poznání)>>“.⁴⁰ „Je to filosofie podstaty.“⁴¹

6.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo popsat současnou situaci waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a pokusit se odhadnout, jaká je budoucnost této pedagogiky v našem regionu. Za tímto účelem byly vybrány čtyři osoby, se kterými byl veden polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory probíhaly na území Olomouckého kraje. Otázky rozhovoru byly vybrány se zřetelem k cíli výzkumu. Následně byly otázky přeměněny v jednotlivé kategorie, k nimž se vztahují odpovědi respondentek.

Prvními dvěma respondentkami byly představitelky občanských iniciativ, jež se teprve pokoušejí o vznik waldorfské školy ve svých městech. Poslední dvě zpovídáné jsou z řad

³⁹ Chráska, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*, s. 32.

⁴⁰ Störig, J. H. *Malé dějiny filosofie*, s. 442.

⁴¹ Tamtéž, s. 441.

matek, jejichž potomek má nějakou zkušenost s waldorfskou pedagogikou. V prvním případě jde o matku, jejíž potomci navštěvují waldorfskou mateřskou školu. Ve druhém případě matčin starší potomek dochází do waldorfské základní školy, zatímco ten mladší se na vstup do waldorfské základní školy prozatím chystá v nultém ročníku. Závěrečné shrnutí našich snah následuje bezprostředně po posledním rozhovoru na další straně. V tomto závěrečném hodnocení se snažíme popsat i atmosféru, která provázela vedení rozhovorů. Považujeme to za důležité k pochopení celého procesu, jenž vedl k uskutečnění výše zmíněných čtyř rozhovorů.

Dva rozhovory trvaly přes šedesát minut, jeden se odehrál během půlhodiny. Jak dlouho trval rozhovor po e-mailu, to je opravdu těžké stanovit. Zde citelně scházela osobní kontakt, ten je naprosto nenahraditelný.

Rozhovory byly se souhlasem tázaných nahrávány na diktafon. Byla jim zaručena co možná nejvyšší míra anonymity. Interview jsme přepsali vlastními slovy, pokud nám připadalo, že je vhodné použít přímou citaci některé respondentky, učinili jsme tak. Takováto promluva je opatřena uvozovkami. Do odpovědí respondentek jsme se snažili zasahovat co možná nejméně, důležitá pro nás byla jejich slova, jejich myšlenky, nikoliv naše exhibice. Když už jsme do odpovědí respondentek zasáhli, tak jedině velmi taktně. Alespoň jsme přesvědčeni, že jsme taktní byli. Snažili jsme se o to.

6.3 Definice kvalitativního výzkumu

Poněvadž tu byl zmíněn pojem kvalitativní výzkum, je nutné jej vysvětlit. Všeobecnější definici kvalitativního výzkumu podávají Švaříček, Šedřová a kol. v publikaci *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Chápou jej jako „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“⁴²

⁴² Švaříček, R., Šedřová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 17.

6.4 Rozhovory

Respondentka č. 1, 16. března 2012

Prvotní impulz ke vzniku sdružení

Prvotním impulzem byla jedna maminka na kroužku, do kterého jsem zavítala se svou dcerou. Tato maminka mě zničehonic oslovila, poněvadž se jí zdálo, že mám jakési povědomí o alternativních směrech pedagogiky, čímž jsem byla velice zaskočena. Přesto jsme si však cestou domů povídaly a ona se mi zmínila, že právě objevila úžasný alternativní pedagogický směr – waldorfskou pedagogiku. Ptala se mě, jestli o tomto druhu pedagogiky něco nevím. Vyprávěla jsem jí, že mám s waldorfskou pedagogikou zkušenost z Německa, kde jsem čtrnáct dnů pobývala v rodině, jejíž tři dcery navštěvovaly waldorfskou školu. Zmíněnou waldorfskou školu jsem také osobně navštívila. Něco jsem tedy o této alternativní škole věděla, ale nechápala jsem, proč by waldorfská pedagogika měla mít zastoupení právě v našem městě. Procházením různých internetových stránek jsem zjistila, že waldorfská pedagogika je již v České republice v některých městech přítomna. Po čase mě tato maminka seznámila s jednou paní, jež je v současnosti nejvýznamnější členkou našeho občanského sdružení. Postupně jsme získávali kontakty na podobně smýšlející lidi, sepsali jsme zakládací listinu, založili jsme občanské sdružení. Na jaře roku 2008 jsme se dozvěděli, že podobná iniciativa v našem městě vznikla před deseti lety. Jejich cílem tehdy bylo založit waldorfskou mateřskou školu a waldorfskou základní školu. Zahájili jednání s úřady, která ovšem byla neúspěšná, neboť úředníci neprojevíli příliš ochoty a porozumění. Tím byla veškerá aktivita naprosto ukončena. Domnívali jsme se, že bychom na úsilí našich předchůdců mohli navázat. Avšak ani naše prvotní jednání s úřady nebyla úspěšná. Toto byl náš začátek, který se datuje ke květnu roku 2008. V květnu 2008 jsme obdrželi od Ministerstva vnitra České republiky oficiální potvrzení o vzniku našeho sdružení.

Datum vzniku

Oficiálně naše sdružení vzniklo 27. května 2008.

Počet členů

Pro potřeby založení naší organizace jsme museli vyhotovit stanovy. Stanovy jsou dány zákonem o sdružování občanů. Při tvorbě stanov jsme vycházeli ze schválených stanov jednoho spřízněného občanského sdružení. Oficiálním členem se stává člověk, který si podá přihlášku a zaplatí členský příspěvek. Je pravdou, že my na členství nebereme příliš zřetel, podstatné je pro nás souznění s ideály waldorfské pedagogiky. Řádně zapsaných a řádně platicích členů je dvacet. Našich příznivců je trochu víc, alespoň všichni rodinní příslušníci těch řádně zapsaných. U nás se jedná vždy o záležitost celé rodiny. Příznivců je tedy více než

řádně zapsaných členů. Když pořádáme slavnosti, návštěvnost nezřídka dosáhne počtu až šedesáti lidí + děti. Některé akce se konají za účelem oslovení širší veřejnosti, tak, abychom občany našeho města seznámili s našimi aktivitami a naším posláním. Šíříme tímto prostřednictvím osvětu. Jiné akce jsou čistě interní záležitostí, návštěvníci se rekrutují z užšího kroužku lidí – deseti, dvanácti. Přiznávám, že nám toto rozdělení plně vyhovuje. Do včerejšího dne jsme neměli rozběhnuta žádná jednání. V letech 2008-2009, kdy jsme aktivně jednali s úřady, s organizacemi, s podniky v okolí, prozkoumávali jsme terén, jsme měli potenciální zájemce, kteří by k určitému datu dali dítě do zřízené waldorfské mateřské školy. Takovýto dokument měl při jednání s úřady určitou váhu. Když jsem na odboru školství předložila soupis dětí, které by mohli nastoupit do waldorfské mateřské školy, vypadalo vše velmi nadějně. Jednání však ztroskotala.

Waldorfská pedagogika

„Pro mě osobně je to způsob života a náhledu na jiného.“ Než jsem v roce 2009 začala přímo studovat seminář waldorfské pedagogiky pro předškolní věk, tak jsem se zabývala zdravotnictvím, ze kterého profesně pocházím. Tato práce mě ovšem nenaplňovala. Odešla jsem studovat speciální pedagogiku, jsem klinický logoped, surdoped. Zabývala jsem se komunikací, ale rovněž to nebylo to pravé. Vstup do prvního ročníku pedagogické fakulty byl pro mě velkým rozčarováním. Má první seminární práce v prvním ročníku na téma waldorfská pedagogika byla naprostou katastrofou. Strašný rozkol, nepochopení. Říkala jsem si, jestli jsem nezvolila chybný obor. Nakonec jsem dostudovala s vědomím, že mi tento obor přináší nové možnosti a nový pohled na smýšlení jiných lidí. Vystudovala jsem s chutí, nelituji toho, ale momentálně se ve své současné profesi vydávám trochu jiným směrem. Ne tak ryze klinickým. Pro mě je způsob, jakým anthroposofie nahlíží na člověka, a způsob, jaký uplatňuje na vznik nemocí, na komunikaci, na rozdělení společnosti, na zemědělství (v naší rodině začínáme pěstovat v duchu biodynamického zemědělství) velmi inspirativní. Toto všechno mě ovlivňuje i v mém osobním životě. Velkou výhodou je, že mám plnou podporu svého manžela. Děti také nic nenamítají. Pro mě je to zkrátka způsob života a plně mě naplňuje. Je to také neustálý kompromis, neustále hledání. Dcera šla do první třídy a my byli nuceni ji poslat do běžné základní školy. Zvažovali jsme také přestěhování se do Brna, ze kterého původně pocházím, protože tam se waldorfské školství nachází, přesto jsme nakonec zůstali zde. Raději tady a v běžné škole než v Brně. K tomuto rozhodnutí přispěla i skutečnost, že neoplývám láskou k životu ve velkoměstě. Označila bych to přímo za fobii z velkých měst. Zatím je všechno v pořádku, dcerka si nestěžuje, paní učitelka také ne, což má příznivý dopad i na mě. Uvidíme, jak se situace bude nadále vyvíjet.

Současný stav a budoucnost

Do budoucnosti se snažíme nazírat optimisticky. V publikaci Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky Rudolf Steiner říká, že „člověk nesmí být nikdy spokojený, musí neustále usilovat o zlepšení“. Nikdy neusnout na vavřínech, neustále se něco děje.

Když jsme zakládali občanské sdružení, i v letáčku to máme, naším cílem bylo a je založit waldorfskou mateřskou školu. Jednou i tu základní. K tomu je dlouhá cesta. Jedna věc je jednání s úřady, které je velmi složité, druhá věc je stanovit si, co je třeba udělat více, abychom dosáhli vytčeného cíle. Zatím nemáme vhodnou budovu, vhodné prostory, peníze na zakoupení zmíněné budovy či peníze na její rekonstrukci. Do velké manažerské činnosti se v tomto momentě nechceme pouštět.

V užším kruhu jsme se shodli na tom, že nám vyhovuje, když budeme pokračovat v centru waldorfské alternativy při domu dětí a mládeže tady u nás, tím si v našem okrese získáme širší zázemí. Což je přesně to, co se před zhruba deseti lety první iniciativě tohoto druhu v našem městě nepodařilo.

Nevíme, jak konkrétně nás vnímá veřejnost, nemáme zpětnou vazbu, ačkoliv, samozřejmě, se snažíme o osvětu. Naše osvěta však není nijak násilná. Snažíme se o otevřený přístup k veřejnosti, aby si k nám ti, kdo mají zájem o naši práci, přišli sami. Nikomu nic nevnucujeme. Kdo chce, kdykoliv může přijít a zeptat se na vše, co jej zajímá. Zavolá-li mi někdo, a lidé skutečně volají, zda otvíráme nějaký kroužek nebo pořádáme nějakou akci, vždycky říkám, „jestli máte internet, a oni že ano, najděte si kteroukoliv akci, kterékoliv datum a přijďte. Přijďte se podívat, přijďte se seznámit. Vy s námi, my s vámi.“ Pokud vám budeme sympatičtí, můžete pokračovat dál. Pokud ne, alespoň budete vědět, že tu jsme. Jednou vám to třeba bude užitečné.

Pořádali jsme ze začátku mnoho akcí. Já například dálkové turistické pochody a další akce pro veřejnost, ještě v Brně. To byly všechno komerční akce se sponzory. Propagace, rozhovory, rádio. Nic takového se mi ale nezamlouvalo, ačkoliv jsme měli přístup do médií. S kolegyní ze sdružení jsme se shodly, že nám tento způsob vůbec nevyhovuje. Žádné rozhovory do médií. Máme webové stránky, letáček, který teď používáme pouze v případě, když se někdo konkrétní zajímá. Koná-li se přednáška, návštěvníci mají letáčky k dispozici. Když jsme na jarmarku, kdo chce, může si letáček rovněž vzít. Měli jsme docela velký náklad letáčků, vlastní ho už mnoho lidí. Zdá se nám, že ho všichni mají. (smích) Pořádáme pravidelné kroužky, při kterých se po celý školní rok setkává stejná skupina dětí. Tyto kroužky vede nejvýznamnější členka našeho sdružení. Organizujeme slavnosti, přednášky, kurzy, semináře. Zpočátku jsme pořádali akce pouze pro děti, v posledních letech se naše akce

zaměřují jen na rodiče. Ve velké většině se těchto akcí účastní maminky. Při mateřské dovolené mají více času, tatínků, kteří by brali své ratolesti do kroužků, je málo. To je škoda, jelikož mužský prvek nám vyloženě chybí.

Nedávno jsme pořádali kurz meditace s naší dobrou spolupracovnicí. Meditace spočívala v tom, že jsme si na šest hodin lehly na karimatky. Blahodárné na tom bylo to, že jsme si mohly vydatně odpočinout bez dětí. Zveme i různé hosty, nedávno to bylo akvarelové malování. Pořádáme eurytmická setkání. Snažíme se také vyjít vstříc rodičům a studentům, kteří nemají možnost účastnit se waldorfských seminářů. Obzvláště tuto službu oceňují maminky na mateřské dovolené, jež se nemohou příliš vzdalovat od svých potomků.

Veškeré víkendové akce pořádáme dle přání rodičů, ti si sami vybírají, co se bude konat. „Nepřichází žádný pokyn z vedení.“ Dvakrát do týdne máme setkání, na němž diskutujeme o akcích, které by si kdo přál organizovat. Vytvoříme si seznam přání, sestavíme orientační rozpočet, a pokud zjistíme, že máme dostatek finančních prostředků, vybrané akce uskutečníme.

Účast na akcích (převaha maminek)

Účastní-li se našich akcí tatínci, jsme jen rádi, jsou více než vítáni. U nás je velká nezaměstnanost, toto je tím rozhodujícím faktorem. Mnoho rodičů, se kterými se setkávám na našich akcích, tvoří hlavně maminky na mateřské dovolené nebo krátce po ní. Pokud jsou po mateřské dovolené, jsou většinou nezaměstnané. Odhadovala bych to až na devadesát pět procent případů. Navíc jsou vedeny na úřadu práce jako obtížně zaměstnatelné. Ženy, jež jsou na mateřské dovolené, trpí tím, že příjmy rodiny jsou minimální, často jsou to vícečetné rodiny. Muž zastává v takové rodině pozici živitele. Takže na našich setkáních maminek máme čím dál větší problém setkat se bez dětí, poněvadž otcové jsou celý týden pryč kvůli práci. Musejí vydělávat. Přijedou na víkend, to je důvod, proč naše akce pořádáme hojně o víkendech, aby si je mohla rodina společně užít. Často se ovšem stává, že se tátové vrátí až po měsíci.

Situace je složitá a já ji naprosto chápu. Vím třeba o rodině, kde jsou oba rodiče nezaměstnaní s dvěma dětmi a velmi těžce shánějí zaměstnání. Vyhlídky nikterak dobré. Otec má těžce nemocné rodiče, odejít z regionu nemůže, manželka si obtížně hledá místo ve stavebnictví, zvláště, uvede-li, že je matkou dvou dětí. Obecně se žena těžko uplatňuje ve stavebnictví, natož s dětmi. Toto je typický příklad, jací rodiče se účastní našich akcí.

Co se týče vzdělání, setkáváme se s lidmi se základním vzděláním až po lidi vysokoškolsky vzdělané.

Aktivity sdružení

Ve čtvrtky pořádáme kroužky našeho sdružení. Dopolední jsou pro matky s menšími dětmi – do čtyř let věku. Odpolední kroužky jsou určeny pro starší děti. Více se ovšem zaměřujeme na starší děti. Dalšími akcemi jsou slavnosti, meditace, kurzy šití panenek a zvířátek z filcu. Konáme různé výpravy - výpravu za poznáním, výpravu do krmelce, pobyt v jednom místě, které pokládáme za svou základnu. Místo, jež obýváme díky spolupráci s místním domem dětí a mládeže. Je to bývalá vesnická škola, která teď slouží jako turistická základna. Pořádají se zde letní tábory, panují tam polní podmínky, v květnu toto místo využíváme k našemu víkendovému pobytu se skřítky. Mezi naše aktivity také patří přednášky na konkrétní témata, často pozveme i nějaké hosty, kteří mají k projednávanému co říct.

Téma poslední přednášky

Naše poslední přednáška se týkala tématu trestu ve výchově. To bylo velmi těžké téma. Zůstalo na konci otevřené a budeme v něm pokračovat, ale až po nějakém čase. V poslední době se intenzivně zabýváme tématem kolegia ve waldorfské pedagogice. Do tohoto tématu chceme zahrnout praktické ukázky, nějaká praktická cvičení. Nyní je tedy na programu téma kolegium, posléze se opět vrátíme k tématu trest ve výchově.

Těžkosti, se kterými se potýká sdružení

Napřed bych začala takovou zvláštní skutečností, kdy u nás po zápisu do mateřské školy byl převis sto osmdesáti dětí. Měli jsme pocit, že odbor školství by mohl mít zájem vyhovět rodičům těch sto osmdesáti dětí, které se do mateřské školy nedostaly. Očekávali jsme pomoc s otevřením alespoň jedné třídy, i když jsme chtěli otevřít hned dvě třídy s tím, že později slevíme na jednu. Všechno jsme měli ekonomicky podložené, provoz by byl mnohem výhodnější. Setkali jsme se však s velkým nepochopením a nezájmem.

Nezájem a nepochopení

My jsme se kvůli tomu hodně trápili. Hlavně já, protože jsem s jednáním na úřadech měla nejvíce starostí a osobní zainteresovanosti. Úředník je většinou někdo, kdo je do své funkce buď dosazen, nebo zvolen. Má nějakou koncepci a koná svou práci. Pokud na základě různých analýz úředníci dospějí k názoru, že kapitola školství je uzavřena, nemají téměř žádnou motivaci vyvíjet nějakou vlastní aktivitu. Rádi zachovávají status quo.

Druhou věcí zůstává osobní zainteresovanost konkrétních lidí, tu velmi postrádáme. Cítili jsme spíš antipatii vůči jakémukoliv alternativnímu pedagogickému pojetí. Mohla by to být pouhá spekulace, každý člověk má z jednání nějaký pocit, ale bereme to tak, že jedna kapitola skončila.

Musíme ve svých snahách pokračovat, ale pouze budeme-li se domnívat, že naše snaha přinese kýžené výsledky. Také nám neprospělo, že se konaly volby, což sebou nese vždy změnu koncepce.

Nic nevzdáváme. Včera jsme měli setkání s dalšími lidmi zvenčí, znovu zkusíme svou věc prosadit. Příští týden bude setkání kolegia, na němž si zkusíme stanovit nové priority, přidělíme si mezi sebou jednotlivé úkoly. Tentokrát bychom se už chtěli orientovat soukromou cestou. Vznik soukromého subjektu ve vlastních prostorách nebo v nájemných prostorách, ale ne školského zařízení.

Plánujeme založit obecně prospěšnou společnost. Máme u nás i velmi dobře fungující vzory. V našem městě je dobrá základna pro speciální školství. Dvě ze tří speciálních škol jsou právě obecně prospěšnými společnostmi. Daří se jim výborně, rodiče jsou spokojení, chceme se ubírat touto cestou. Máme už navázány kontakty, rádi bychom se inspirovali. Vítejme jakoukoliv jejich radu. I pro ně to může být zajímavé, zřídíme-li zde denně fungující předškolní zařízení. Nebyli bychom konkurenty, městu to může jedině prospět.

Finanční prostředky

Naším jediným stálým zdrojem prostředků jsou členské příspěvky. Příspěvky činí sto korun ročně. Je možno vložit i mimořádný příspěvek, což už se v jednom případě stalo.

Máme obrovskou výhodu, že spolupracujeme s domem dětí a mládeže. Jedná se o symbiózu. Ve stanovách je napsáno, že spolupracujeme s podobnými neziskovými organizacemi, s každým, kdo má zájem o naši problematiku. Dům dětí a mládeže má něco totožného. Mají stanovenou spolupráci s ostatními neziskovými organizacemi v našem regionu, čímž se také řídí. Jsme jednou z těch spřízněných neziskových organizací.

Jedna z našich členek je zaměstnankyní domu dětí a mládeže. Velmi nám vycházejí vstříc tím, že naše členka, zaměstnankyně tohoto zařízení, může pořádat kroužky zaměřené na waldorfskou pedagogiku. Vede kroužky akvarelového malování, jiné výtvarné činnosti a rukodělné kroužky. V jiných zařízeních jsme s kroužky zaměřenými na waldorfskou pedagogiku neuspěli, takovéto spolupráce si velmi vážíme. Panu řediteli bohatě naplňujeme kroužky a akce, on nám vypomáhá materiálem z jejich zdrojů k naší dispozici. Mohou si tedy na kroužky žádat dotace od města, protože je to příspěvková organizace města. Nemusíme od města na svou činnost žádat žádné prostředky. Požádají si sami.

Je skvělé, že máme možnost využívat sedm kilometrů vzdálené turistické základny. Vše je v přírodě, formou táborů. Tato skutečnost zásadně ovlivňuje rozpočet naší neziskové organizace.

Máme-li akce s hosty, plynou nám z toho samozřejmě určité výdaje. Cestovné, náklady spojené s průběhem dané akce. Veřejnost, která se takovéto akce účastní, nám může přispět zaplacením stanovené částky. Částka činí padesát korun. Po domluvě může rodina zaplatit jen polovinu, ale vždy uvádíme výši částky. Tato částka pokrývá náklady na průběh dané aktivity, je to také svým způsobem výdělek, kterým jsou ale financovány další akce.

V našem občanském sdružení nejsou zaměstnanci, máme spíš tiché sponzory, má-li někdo něco vhodného, dá to ve prospěch celku. U nás se nic neproplácí. Příspěvky na telefon, nic podobného. Náš rozpočet se pohybuje v rádech několika málo tisíců.

Zahajujeme nová jednání o vzniku waldorfské mateřské školy. Chceme oslovit některé konkrétní podniky a osoby za účelem sponzorství našich aktivit. Je nutné sehnat odpovídající prostory, vytvořit zázemí. Jsou to soukromí investoři, kteří mají zájem finančně podpořit naše projekty.

Soukromí sponzoři – motivace ke spolupráci

Mě to také zajímá. Budu to chtít zjistit na první schůzce, jež nás příští týden čeká.

Filantropie?

Tomu moc nevěřím, ale uvidíme. Před rokem a půl mi volal jeden kamarád. Pracuje na vyšším postu v jedné velké firmě. Mluvil o svém vysoce postaveném kolegovi, jenž je vlastníkem jisté vily, kterou by nám mohl věnovat. Zaujala ho náplň naší činnosti. Jeho požadavkem bylo, aby ve vile byla zřízena waldorfská mateřská škola. Chtěli jsme ale zůstat v regionu, nabídku jsme nevyužili.

V Čechách existuje mateřská škola na stejném principu. Podnikatel věnoval sdružení prostory, aby zřídili waldorfskou mateřskou školu.

„Zajímavé je, že to jsou většinou lidé, kteří nemají děti ve věku vstupu do mateřské školy.“

Přelomové myšlenky si žádají hmotné zajištění (Rudolf Steiner a Emil Molt)

Ano, je tomu tak. Oslovili nás lidé, kteří chtějí naše projekty materiálně zaštitit. Jsou to lidé zvyklí podílet se na komerčních akcích, zažádat si o dotaci ze strukturálních fondů, vypracovat projekt. Z našeho sdružení s těmito záležitostmi nemáme velké zkušenosti. Zažádali jsme si o dotaci, uspěli jsme, avšak nemáme potřebné zkušenosti. Víťáme každou radu.

Zakončení

Řadu věcí lze vyřešit svépomocí, ale mluvíme-li kupříkladu o waldorfské mateřské škole ve stylu lesní školky, i ta lesní školka potřebuje určitý pozemek, na němž by stála. Místo, které bude pro její provoz příhodné.

„Jurtu musíte také z nějakých prostředků postavit.“ Vzhledem k našemu minimálnímu rozpočtu potřebujeme i hmotné zajištění.

Respondentka č. 2, 3. dubna 2012

Prvotní impulz ke vzniku sdružení

Prvotním impulzem byla nespokojenost rodičů se současným stavem školství, jako další důvody bych uvedla nechuť dětí chodit do školy, jejich jednostrannou zátěž a touhu zkusit něco nového.

Datum vzniku

17. února 2005.

Počet členů

Nejnovější údaje nemám k dispozici, ale v roce 2009/2010 mělo naše občanské sdružení šedesát pět členů.

Aktivity

Mezi naše pravidelné aktivity řadíme kurzy šití panenek, pořádání slavností a přednášky a besedy s hosty.

Důvod k podpoře waldorfské pedagogiky

Jelikož byla a je stále jedinou ucelenou alternativou k současnému systému vzdělávání, se kterou měli zakládající členové nějakou zkušenost. Kromě potřebné zkušenosti měli také dostatek informací o tomto alternativním pedagogickém směru.

Přínos waldorfské pedagogiky

Především by to byl přínos pro samotné děti. „Waldorfská pedagogika má výrazně větší předpoklady vychovat z dítěte všestranně rozvinutou osobnost zodpovědnou nejen za sebe, ale i svět kolem sebe.“ Přesně takoví lidé jsou vždy přínosem pro společnost.

Dílčí úspěchy

Myslím, že o dílčích úspěších je zbytečné se bavit, poněvadž jsme nedosáhli našeho hlavního cíle.

Neúspěch

Nepovedlo se nám založit třídu s alternativním vzdělávacím programem inspirovaným waldorfskou pedagogikou.

Současný stav

Musím říct, že v této společnosti, s takto nastaveným politickým vedením, nezbývá, než se pokusit založit soukromou školu.

Budoucnost

Do budoucnosti nahlížíme se smíšenými pocity.

Těžkosti, se kterými se sdružení potýká

Jsou to potíže obvyklé při tomto druhu činnosti. Jedná se zejména o nízký, nebo naopak vysoký zájem rodičů o výchovu svých dětí, společenskou podporu jakýchkoliv alternativních směrů. Problémy působí rovněž politická kultura a politizace každého problému. A samozřejmě peníze jsou vždy až na prvním místě.

Nejvíce ztěžuje práci

„Mimo jiné naše vlastní nedokonalost.“

Finanční prostředky (existence strategického sponzora)

„Ano, ale se změnou loterijního zákona se vše změnilo – k horšímu.“ (smích) Převážnou většinu finančních prostředků získáváme do rozpočtu výběrem členských příspěvků.

Zakončení

Právo na vzdělávání podle svých představ a přesvědčení máme zakotveno v ústavě. Pokusili jsme se tohoto práva využít a pět let jsme připravovali projekt, který odsouhlasil i sám ředitel školy (po splnění všech podmínek výchovně vzdělávací komise i jeho vlastních). Vzdělávací program splňoval požadavky a podmínky MŠMT⁴³ a všechny zákonné požadavky. Byl podporovaný a zaštitěný asociací waldorfských škol (pomoc poskytovali dva mentoři z waldorfské školy z jiného regionu), podpory se dočkal také od jedné z kateder pedagogické fakulty jiného regionu a pedagogicko-psychologické poradny v našem městě. Vše je oficiálně zdokumentováno.

Rozhodnutí, zda alternativní třída při základní škole vznikne, skončilo na politické reprezentaci našeho města. Školské odbory prosazovaly svoje zájmy, byly proti. My jsme hájili své stanovisko. Výsledkem bylo, že nám chyběl pouhý hlas ke schválení projektu. Chyběl hlas zastupitele, jenž nám podporu před hlasováním písemně přislíbil. Dodnes změnu svého rozhodnutí neobjasnil.

⁴³ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Respondentka č. 3, 3. května 2012

Seznámení s waldorfskou pedagogikou

Během studia na fakultě tělesné kultury, v rozmezí let 2000-2006. Konkrétně to byl třetí ročník, rok 2003. V rámci předmětu alternativní pedagogika. Nebyla to jenom waldorfská pedagogika, ale také pedagogika Marie Montessori, jenský plán, daltonský plán a další. Waldorfská pedagogika, aniž bych ještě úplně věděla, o co se jedná, mě nejvíce uchvátila.

Inspirace (osoba, která mě přivedla k waldorfské pedagogice)

Přímo konkrétní osoba to nebyla, ale profesorka, která nám o waldorfské pedagogice přednášela, byla pozoruhodná. Lze jí tedy připsat zásluhu, že ve mně probudila určitý zájem o waldorfskou pedagogiku. Já jsem se pak začala o danou problematiku zajímat více do hloubky, navštívila jsem různé stránky na internetu, jestli není zařízení tohoto typu v našem městě. Tehdy u nás byla pouze waldorfská iniciativa. Jiná maminka, moje kamarádka, se kterou jsme se potkávaly, mi rovněž poskytla jisté informace o waldorfské pedagogice. A pak začali přicházet další lidé.

Počet dětí, kterých se týká waldorfská pedagogika

Dvě. Jsem matkou dvou chlapců, ale věřím, že díky své práci budu mít další dva chlapce, waldorfská pedagogika se tím pádem bude týkat všech mých dětí. Můj muž zatím neprotestuje, všechno je v pořádku.

Náhled potomků na waldorfskou pedagogiku, sdělování zážitků

Já jim neustále připomínám, že to je výjimečná školka, aby si toho vážili. Ne všude se pracuje právě tímto způsobem. Vždycky mě se zájmem poslouchají a příkyvují. Před čtrnácti dny v sobotu jsme byli na sokolských závodech, což je soutěžní klání. Kdo skončí první, kdo hodí dál. Při pozorování svých dětí jsem si všimla, že je soutěžení nezajímá. Což je rozdíl oproti dětem z klasických mateřských škol, které se soutěžení ochotně účastní, mé děti jsou však v tomto směru odlišné.

O tom, co zažily mé děti ve školce, se samozřejmě bavíme. Neptám se cíleně, komunikujeme pomocí metody, kterou vyvinuli manželé Kopřivovi (seminář Respektovat a být respektován). Moc zážitků mi nesdělují, já na ně nijak nenaléhám a věřím, že časem budou sdílnější. O nějakých závažnějších skutečnostech se mi ovšem zmiňují. Je to sice velmi namáhavé, něco se od nich dozvědět, ale nakonec mě informují. Nenásilně. Starší chlapec se mi nedávno s velkým nadšením v očích zmínil, jak ve školce pekli dort. Doma, když pečou, se od nich velké pomoci nedočkám, ale o pečení v mateřské školce mluví s velkým zanícením. Doslova jim jiskří oči.

Nadšení dětí

Občas projevují nadšení, že navštěvují waldorfskou mateřskou školu.

Věk dětí, postoj k televizi

Čtyři a půl a pět let. Televizi nezakazujeme, na pohádky se dívat mohou, ale sami ani příliš televizi nevyhledávají. Často jim čteme pohádky, hlavně manžel. Osobně považuji za lepší pohádky ty, jež jsou vyprávěné. Čtené nevzbuzují u dětí takový spontánní zájem. Děti jsou vyprávěním více emocionálně zaujaté. Poznáte to především na jejich očích. Dychtí po každé nové informaci, se zájmem vás poslouchají.

Přínos waldorfské pedagogiky

Osobně považuji waldorfskou pedagogiku za velmi prospěšnou společnost. Přínos pro společnost spatřuji v tom, že lidé, kteří prošli všemi stupni waldorfské pedagogiky, budou, alespoň podle mého názoru, sebevědomí. Já sama například sebevědomá jsem, ale je to záležitost dlouhodobého výcviku. Budou sebevědomí, přirození, nebudou si nasazovat tolik masek, jako my ostatní. Hrdě budou čelit problémům, jež sebou přináší život. Budou odvážnější, kreativní a budou mít rozhled. Myslím si také, že přínosem pro lidstvo je i ekologické cítění absolventů waldorfských škol. Očekávám, že budou méně sobečtí, méně zaměřeni na svou osobu. Snad budou šetrněji nakládat s přírodou. Trvale udržitelný rozvoj.

Zápory waldorfské pedagogiky

Jsem sice nadšenec pro waldorfskou pedagogiku, ale zápory samozřejmě má. Na všem lze nalézt něco negativního. Vždycky záleží na lidech. Je-li učitel waldorfské pedagogiky nevyrovnaná osobnost, nepřináší to nic dobrého. Nevyrovnaní učitelé se ovšem vyskytují i na klasických školách.

Zápory waldorfské pedagogiky? Výše školného. (smích) Mohla by být nižší, ale chápu, že provoz soukromé waldorfské školy není zadarmo. Výše školného mě ale také motivuje k vydělávání peněz.

Na jiných školkách, o kterých vím, je třeba více kroužků. Tenis, plavání, lyžování, návštěvy aquaparku, pobyt v solné jeskyni. Nemyslím si ale, že je to úplně v pořádku, jelikož děti by neměly být zatěžovány velkým počtem kroužků. Do sedmi let věku dítěte to není nutné.

Při vyjednávání s městem ohledně nového pozemku nám nepomáhá chování některých rodičů, ti svým militantním jednáním způsobují škody takového rázu, že představitelé města na nás při jednáních nahlížejí jako na nedůvěryhodné partnery. Všude se najdou osoby, které svým konáním poškozují zájmy celku, ale jde-li o alternativní pedagogický styl, navíc soukromou školu, jsou napáchané škody ještě mnohem citelnější.

Postoj rodiny k waldorfské pedagogice

Můj manžel nemá žádné námitky, ví, že já jako vystudovaná pedagožka vidím více do hloubky této problematiky. Moje matka třeba mému otci řekla, aby mi do výchovy dětí nezasahoval, že je pouze vychovávám jinak, což ovšem neznamená hůře. Jinak neznamená hůře. To byla pro mě známka, že moje matka o celé věci přemýšlí a že to přijímá. Tchýně s tchánem také příliš neprotestují, znají sice sumu, kterou za školku platím, ale spíše mlčí, moc nekritizují.

Osvěta okolí

Já přímo ve strukturách sdružení nejsem, ale o osvětu ve svém okolí se samozřejmě snažím. Když se mě někdo zeptá, kam posílám své děti, tak mu to sdělím. Často se mě lidé ptají, v čem je ta pedagogika odlišná. Vysvětluji jim to tak, že „co si člověk ohmatá, srdcem prožije, to hlava pochopí“. Jedná se o trojčlennost člověka. Zprvu na mě nevěřičně hledí, nechápou, pak se jim však rozšíří oči, což pokládám za dobré znamení. Začnou o vyřčeném přemýšlet, já jim doporučím internetové stránky, kde se mohou dozvědět více. Zmíním se jim o dnech otevřených dveří, ať bez obav přijdou a zeptají se na vše, co je zajímavé. Nejdůležitější je zážitek. Nejhodnotnější je to, co oni sami při návštěvě zažijí.

Budoucnost waldorfské pedagogiky v našem městě

Probíhají jednání s městem. Usilujeme o získání pozemku. Kvůli již zmíněným rodičům to bude nelehká záležitost. Pozemek na školu jsme zatím nezískali. Plány na školu jsou, stavět se však ještě nebude. Hledáme investory. Rádi bychom získali větší budovu, kde by bylo mateřské centrum, mateřská škola, základní škola a lyceum, tak aby děti nebyly ochuzeny o waldorfskou střední školu.

Doufáme, že naše plány zvládneme uskutečnit. Do budoucnosti nahlížíme s optimismem.

Zakončení

Na závěr by bylo vhodné nějaké motto. Velmi se mi líbí motto zdejších učitelek. „Učit tak, abych nepoškodil dítě.“

Respondentka č. 4, 25. května 2012

Seznámení s waldorfskou pedagogikou

V době rozhodování, kam umístit našeho syna do první třídy. Nejbližší škola se sice nachází nedaleko od našeho bydliště, ale tato škola neměla dobré reference. Měsíc před zápisem jsme zavítali na vánoční trhy, kde byl mimo jiné stánek waldorfské školy. Škola tehdy měla tři roky od založení. Pozorovali jsme děti, kterak vyrábějí vánoční ozdoby, od jejich rodičů jsme se snažili získat informace o waldorfské pedagogice. Zaujalo nás to, a tak jsme si byli zmíněnou školu prohlédnout. V rámci dne otevřených dveří jsme navštívili první třídu, tato návštěva nás však příliš nenadchla. Panoval tam ruch. Celkově v první třídě převažuje hraní, nemohli jsme plně zhodnotit kvalitu výuky. Později následovala exkurze ve třetí třídě, ta už nás přesvědčila, protože zde je každý den vypravování pro děti, každý den si děti sdělují zážitky, píšou vlastní práce, neopisují nic z učebnic. Učí se zkušeností, nikoliv pouhým memorováním. Bylo rozhodnuto. Syn začal docházet do waldorfské školy. Ještě bych chtěla zmínit, jak se mému synovi v první třídě vedlo. První třída je náročná, ačkoliv obecné přesvědčení je, že si děti jenom hrají, což rozhodně neplatí. Je náročná hlavně na pozornost, dítě je (na rozdíl od klasické školy) neustále zapojeno do rozhovorů, pohybové činnosti, hry na hudební nástroj. Syn chodil domů značně unavený. V případě epochy je výuka po devadesát minut naplněná až po okraj.

Inspirace (osoba, která mě přivedla k waldorfské pedagogice)

„Intuitivně jsem vždy k alternativě tíhla.“ K waldorfské pedagogice jsem našla cestu přes homeopatii. Má cesta k waldorfské pedagogice tedy začala u lékařství. Postupem času jsem zjišťovala, že waldorfské školy ve světě se dají označit za prestižní. Žádná konkrétní osoba mě k waldorfské pedagogice nepřivedla, jen jsem chtěla, aby se můj syn vzdělával jiným způsobem.

Počet dětí, kterých se týká waldorfská pedagogika

První syn je v páté třídě, můj druhý syn půjde do první třídy. Je zapsaný, chodí do nultého ročníku. Původně vše nasvědčovalo tomu, že druhý syn nastoupí do klasické školy, ale nakonec jsme se rozhodli (pod vlivem dobrých zkušeností mého prvního syna s waldorfskou pedagogikou), že nesmíme našeho druhého syna v tomto směru nijak ochudit.

Sdělování zážitků

Ano, o tom si povídáme velmi. Jsou zvyklí sdělovat si zážitky navzájem.

Nadšení dětí

Mladší syn ví, že bude chodit do neobyčejné školy. Starší syn už to bere jako samozřejmost. Je rozhořčený, když má jednou za týden napsat domácí úkol. Připomeneme

mu, jaké by to bylo v klasické škole. Mladší se do školy nesmírně těší, ve školce se chlubí, že půjde do waldorfské školy. Nechce nikam jinam.

Přínos waldorfské pedagogiky

„Největší přínos vidím v tom, že absolventi waldorfské školy budou schopni samostatně přemýšlet. Veškeré problémy světa plynou z toho, že lidé jsou ohromně ovlivnitelní – médii, reklamou.“ Chybí jim kritické myšlení. Velmi postrádají selský rozum. „Myšlení je nějak nastaveno, přijmu informaci, použiji ji, nepřemýšlím o ní, nerozvíjím ji. Nedám si ji do souvislostí.“ Takovými lidmi absolventi waldorfských škol nebudou. Budou schopni kritického myšlení, budou schopni sebe prezentace. Oddělí podstatné od nevýznamného.

Postoj rodiny k waldorfské pedagogice

Mám především úžasného manžela, který mi věří, že konám správně. Nechal si spoustu věcí vysvětlit, sám si hledal informace. Vždy za mnou stál. Mnohokrát se vyjádřil, že jsme se rozhodli dobře. Matka věří mému úsudku. Nejtěžší je ale přesvědčit manželovy rodiče, zvláště jeho otce. Když ovšem viděl epochové sešity mého syna, byl příjemně překvapený. Jednou snad prohlédne. Víím však o jedné mamince, jež své dítě z první třídy waldorfské školy stáhla. Osobně se jí styl výuky zamlouvá, ale nevydržela tlak svých příbuzných.

Zápory waldorfské pedagogiky

Není to vinou waldorfské pedagogiky, ale když děti odcházejí po deváté třídě na klasickou střední školu, pravděpodobně budou překvapené, že teď už o jejich vlastní názor nikdo moc nestojí. Známkování může být také nezvyklé, ale co vím, tak waldorfské školy začínají v osmé, deváté třídě seznamovat děti se známkováním, aby je na vstup na klasickou střední školu připravily. Pokud jde o naši waldorfskou školu, zápory existují. Ještě nezavršila prvních devět let, vystřídal se zde vedení, mnoho učitelů. Obecně je hlavní nedostatek počet učitelů. Je jich málo, tím pádem mezi nimi není výběr. Je moc dobře, že děti mají stejného učitele po celou dobu devíti let, když však učitel není dobrý, nelze ho vyměnit. Zároveň však dodávám, že učit na waldorfské škole je velmi náročné. Učitelé na waldorfské škole mají můj obdiv.

Na naší škole je rovněž problém nejednotnost směřování. Jedna skupina učitelů a rodičů má velmi anthroposofický úhel pohledu, jakákoliv věc se hodnotí, zdali je dostatečně waldorfská. Druhá skupina rodičů prosazuje, aby škola byla více současná. „Nechceme žít v 19. století.“ Vedou se spory o tom, zda mají ve třídě viset gázové závěsy. Jedna skupina říká, že ano, závěsy vytvářejí ve třídě waldorfský duch. Druhá skupina nesouhlasí, závěsy pouze překáží, ulpívá na nich prach a brání přístupu světla. Za zápor považují, že učitelé jsou skvělí na výuku, ale s organizací je to svízelnější. To není příliš překvapivé, vylučuje se to. „Když je někdo duchovně založený, tak není manažer. Kdo je manažer, asi nebude tak

empatický.“ Naštěstí současné vedení respektuje vyhlášky, zákony, což je skvělé, poněvadž kvůli tomuto před dvěma lety škola téměř skončila. Vedení školy bylo natolik duchovní, že mělo ve všem neuvěřitelný chaos. Myslím si, že na všech waldorfských školách je problematické oddělit složku manažersko-organizační od složky waldorfsko-anthroposofické takovým způsobem, aby to nepřispělo k zániku školy.

I celkový náhled na waldorfské školy je problémem, protože všechny školy spadají pod úřady. Pracovníci těchto úřadů, aniž by waldorfskou školu kdy navštívili, jsou schopni ji poškodit. „V našem městě úředníci této škole nakloněni nikdy nebudou.“ Škola za to vinu nenese, ale ubližuje jí to, je to její zápor.

Osvěta okolí

Rozhodně nezatajuji, do jaké školy chodí mé děti. Většinou se setkávám s reakcí, že mé dítě je asi zaostalé. Je pravdou, že prvnímu synovi jsme kvůli jeho hyperaktivitě hledali školu, kde k němu budou individuálně přistupovat. Tím pádem se všichni domnívají, že navštěvuje waldorfskou školu právě kvůli tomu. Vysvětluji jim, že hlavním důvodem je, že jsme chtěli jiný způsob výuky. Když zjistí, že na waldorfskou školu nastoupí i náš druhý syn, dochází jim, že jsme přesvědčeni o správnosti svého počínání.

Budoucnost waldorfské školy

Před dvěma lety bych viděla budoucnost waldorfské školy v našem městě jako velmi špatnou. Z hlediska organizace, ne z hlediska výuky. Teď, díky novému vedení, vidím budoucnost příznivě. To, co nynější vedení bylo schopné během jediného roku zvládnout, je neuvěřitelné. V plánu je lyceum, což je nesmírně náročná záležitost. Je potřeba koupit pozemek, postavit budovu.

Waldorfská škola v našem městě je soukromá. Rodič zvažuje, zda dítě umístit do běžné školy bez školného, nebo platit školné ve waldorfské škole. Teď už děti posílají do této školy rodiče, kteří jsou přesvědčeni o správnosti svého rozhodnutí. Problém byl, že dříve rodiče jenom zkoušeli, jak se zkušenost s waldorfskou pedagogikou na jejich dítěti projeví. Školné však nutí k odpovědnějšímu přístupu. „Nemyslím si, že se něco změní, dokud škola nebude mít devátou třídu.“ Spousta lidí si stále myslí, že tato škola je pouze do páté třídy. Současná sedmá třída je poznamenána příchody a odchody mnoha žáků. Oni jsou těmi, kteří začínali. Jsou to takoví průkopníci. Ještě dva roky vytrvat a změní se náhled na školu. Veřejnost přesvědčí, že když žáci došli do deváté třídy, škola je důvěryhodná. Věřím, že nynější vedení bude i nadále školu dobře spravovat. Věřím mu, když vidím, jak je schopné. To vše by mělo přispět i k optimismu rodičů. Já jsem založením optimista, takže věřím, že škola má budoucnost. V okamžiku, kdy by škola měla vlastní budovu, už bych neviděla naprosto žádný

problém v jejím dalším směřování. Devátá třída a samostatná škola by měla posílit důvěru potenciálních rodičů. Já sama jsem optimistická.

Zakončení

Přestože je člověk o waldorfské pedagogice přesvědčený, nastuduje si k tématu mnohé, věří paní učitelce, vždy se najde období, kdy začne pochybovat. Vzhledem k tomu, že dítě nenosí domů známky, žádné opravené diktáty, učí se trochu jiným způsobem, nemáme přehled o tom, jak dítě ovládá na příklad pády a vzory. Rodič znejistí, protože ztrácí kontrolu. Je nucen důvěřovat škole, což není snadné. Jako učitelka však vím, jaké nedostatky žáci z klasické výuky mají, co jim chybí. A vím, že můj syn těmito nedostatky netrpí.

„Říká se, že waldorfská škola je bez problémů pro děti, ale je ji těžké zvládnout pro rodiče.“ Spolupráce s rodiči je nutná. Připravují slavnosti, podílejí se na chodu školy. Třídní schůzky se konají téměř každý měsíc. Každý rok se třída vymaluje jinou barvou, k tomu je opět potřeba rodičů.

6.5 Závěrečné shrnutí výzkumu

Začněme tedy atmosférou, ve které se čtyři rozhovory odehrávaly. Ve třech případech se uskutečnila osobní setkání mezi zpovídajícím a zpovídanými. V jednom případě nebyl uskutečněn rozhovor tváří v tvář na žádost respondentky. Stala se totiž nedávno matkou, a tak by našemu rozhovoru bylo přítomno i její dítě, což by podle zpovídané nepřispělo ke zdárnému průběhu interview. Velice nás to mrzelo, avšak přizpůsobili jsme se, poněvadž si myslíme, že žádáme-li o něco druhého člověka, měli bychom se přizpůsobit my jemu, ne on nám. Jelikož byl ovšem rozhovor veden prostřednictvím elektronické pošty, chyběl tedy osobní kontakt, na výsledné podobě se to negativně podepsalo.

Čtyři rozhovory probíhaly také ve čtyřech odlišných prostředích. Jeden rozhovor probíhal venku pod širým nebem, další rozhovor se odehrával přímo u respondentky v jejím domácím prostředí, jeden rozhovor proběhl prostřednictvím elektronické pošty a další rozhovor se uskutečnil v místě, kde zpovídaná pracuje. Za sebe můžeme říct, že rozhovory probíhaly v příjemné atmosféře, která nebyla příliš narušována okolními vlivy. Rozhovory byly nahrávány na diktafon. Zpovídané byly ujištěny, že jejich anonymita bude zachována.

Zaměříme se na stěžejní oblasti zkoumání, tj. současný stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a její budoucnost v tomto regionu. Občanská sdružení v Olomouckém kraji, jež usilují o vznik waldorfské školy, zatím se svými snahami neuspěla, ačkoliv to v jistou dobu vypadalo, že jejich cíl dojde naplnění. Musí však i nadále usilovat o uskutečnění svého vytčeného úkolu. Pozitivním znamením je, že tato sdružení stále existují a vyvíjejí činnost, byť, jak jejich představitelky shodně uvádějí, komunikace s úřady je pro ně velmi namáhavou záležitostí. Zaměřují se tedy spíše na konsolidaci svých iniciativ a budování povědomí o jejich činnosti u veřejnosti. U obou iniciativ nalézáme snahu zřídit waldorfskou školu soukromého charakteru. Jedna z iniciativ získala ceněného partnera v tamějším domu dětí a mládeže, druhá takovéto strategické spojení doposud nenavázala. Není překvapivé, že obě sdružení získávají naprostou většinu finančních prostředků do svého rozpočtu ze členských příspěvků, takovouto skutečnost jsme očekávali. Z poznatků zjištěných při rozhovorech vyplývá, že respondentka č. 1 pochází ze sdružení, které má slibně nakročeno ke splnění svého cíle. V současnosti je obecně doba velmi nejistá, přesto si troufáme tvrdit, že toto sdružení má (v tuto chvíli) před sebou světlejší budoucnost.

Z vyjádření matky, jež posílá své děti do waldorfské mateřské školy, vyplývá, že tato škola je soukromá a rodiče tedy platí určitou výši školného. Tuto mateřskou školu jsme rovněž navštívili osobně a zjistili, že vznikla před dvěma lety a nachází se v pronajatých prostorách,

které sice zatím jsou plně dostačující, avšak samostatné prostory by byly ještě vhodnější. Zde budoucnost odhadujeme jako příznivou, nevyskytují se závažnější potíže.

Z informací, které nám poskytla matka, jejíž starší syn má zkušenost s waldorfskou základní školou, vyplynulo, že před dvěma lety kvůli nekonceptnímu vedení málem škola skončila. Nynější vedení je v tomto směru lepší. Problémem školy však zůstává, že její žáci ještě nezakončili prvních devět let. Zdá se, že to nejhorší má škola za sebou. I na této škole se platí školné, je tedy soukromá a stejně jako waldorfská mateřská škola v našem kraji, tak i tato škola svou činnost provozuje v prostorech, které nejsou její vlastní. Respondentka č. 4 soudí, že škole by velice prospěly vlastní prostory a žáci, kteří na této škole absolvovali kompletních devět tříd. Budoucnost školy vidí příznivě. Informuje o plánech na založení waldorfského lycea, což, jak zdůrazňuje, není snadná záležitost. Připomínáme, že nejbližší waldorfské lyceum se nachází v Moravskoslezském kraji, konkrétně v Ostravě.

Shrneme-li tedy společné problémy waldorfské mateřské školy a waldorfské základní školy v našem kraji, docházíme k poznání, že palčivým problémem je dosavadní neexistence vlastních prostor vhodných k realizaci výuky v souladu s principy waldorfské pedagogiky. Pokud se tato potíž podaří vyřešit, patrně již nic nebrání plnému rozvoji těchto dvou škol.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval waldorfskou pedagogikou. Mým cílem bylo popsat, jaký je současný stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a pokusit se odhadnout její budoucnost v tomto regionu. K tomuto účelu jsem uskutečnil polostrukturované rozhovory se čtyřmi respondentkami. Zvolil jsem kvalitativně orientovaný výzkum.

Teoretická část je rozdělena do pěti kapitol, které se nějakým způsobem váží k tématu waldorfská pedagogika. Jsem si vědom faktu, že v teoretické části jsem nepřispěl ničím novým a obohacujícím, pouze jsem shrnul již známé skutečnosti týkající se waldorfské pedagogiky. Já však kladl hlavně důraz na praktickou část své bakalářské práce, zde jsem viděl možnost přispět k tématu něčím novým. Navštívil jsem jak waldorfskou mateřskou školu, tak i waldorfskou základní školu, sebekriticky jsem však uznal, že výsledky mých pozorování za mnoho nestojí, a tak jsem se rozhodl získat vyjádření rodičů, která mi připadají přínosná. Koneckonců jsou to rodiče, kteří v celém waldorfském hnutí hrají velice důležitou roli, a proto tuto volbu respondentek považuji za logickou a plně obhajitelnou.

Měl-li bych shrnout, jaké stěžejní informace získá čtenář teoretickou částí mé práce, uvedl bych následující. Waldorfská pedagogika patří mezi alternativní pedagogické směry. Vznikla v první čtvrtině minulého století, konkrétně v září 1919 v německém Stuttgartu, odkud se začala šířit do celého světa. Zakladatelem tohoto pojetí výuky je rakouský filosof a sociální reformátor Rudolf Steiner. Waldorfská škola čerpá podněty z anthroposofie, svého myšlenkového podhoubí. Poznámka autora: tato „moudrost o člověku“ však není do myslí žáků násilně vštěpována. Jako důkaz mi poslouží vyjádření samotného Rudolfa Steinera, který dává na srozuměnou, že ... „nebudeme tady ve waldorfské škole zařizovat školu světonázorovou. Waldorfská škola nemá být škola světonázorová, kde bychom pak pokud možno cpali do dětí anthroposofická dogmata. Nebudeme učit anthroposofickou dogmatiku, anthroposofie nebude žádným naukovým obsahem, nýbrž budeme usilovat o aplikaci anthroposofie v učitelské práci. [...] Anthroposofii budeme používat jenom v metodice vyučování.“⁴⁴ Podstatnou úlohu při založení první waldorfské školy sehrál podnikatel Emil Molt. Waldorfská pedagogika má některá specifika, vybral jsem jich deset. Je přítomna také

⁴⁴ Steiner, R. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*, 2003, s. 21.

kritika waldorfské pedagogiky, v českém prostředí jsou vůči tomuto pedagogickému směru kriticky naladěni především členové Českého klubu skeptiků Sisyfos.

Praktická část mé práce obsahuje jednu kapitolu, a to sice kapitolu šestou. Je v ní obsaženo vysvětlení, proč jsem zvolil kvalitativně orientovaný výzkum. Podávám bližší informace, které se týkají rozhovorů s respondentkami. Dále je přítomna definice kvalitativního výzkumu, poté následují čtyři rozhovory. Zakončení šesté kapitoly obstarává shrnutí mého výzkumu, poznatky, ke kterým jsem dospěl. Skutečnosti, které jsem prostřednictvím čtyř rozhovorů zjistil.

Cíl výzkumu a zároveň cíl celé mé bakalářské práce byl splněn, podařilo se mi popsat současný stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a pokusil jsem se odhadnout její další směřování v tomto regionu. Za přínosné považuji, že jsem získal jak vyjádření představitelk občanských sdružení, které se snaží o vznik waldorfské školy, tak i názory a postřehy dvou matek. Vyjádření představitelk waldorfských iniciativ je přínosné v tom, že slouží jako připomínka toho, že Olomoucký kraj není jen sídelní město Olomouc, ale i další města, která do něj neodmyslitelně patří. Cenné jsou také rozhovory s matkami, protože rodiče jsou velmi důležitou součástí v celém waldorfském hnutí. Bez nich je bezproblémový chod waldorfské školy jen stěží představitelný.

Po nějakém čase by bylo zajímavé se opět zaměřit na stav waldorfské pedagogiky v Olomouckém kraji a porovnat jej se stavem, který jsem se snažil popsat. Informovat čtenáře, zda se občanským sdružením povedlo založit waldorfskou školu. Přinést zprávu, jak se daří waldorfským školám, které již v regionu delší dobu působí.

Použité zdroje

Literatura

- Carlgren, F. *Výchova ke svobodě*. 1. vydání. Praha: Baltazar, 1991. ISBN 80-900307-2-6.
- Grecmanová, H., Urbanovská, E. *Waldorfská škola*. Dotisk. Olomouc: Hanex, 1997. ISBN 80-85753-09-6.
- Chráška, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. Edice Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- Janiš, K., Kraus, B., Vacek, P. *Kapitoly ze základů pedagogiky. Studijní text*. 5. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-083-2.
- Kranich, M. E. *Waldorfské školy*. Semily: Opherus, 2000. ISBN 80-902647-2-7.
- Kraus, J., Petráčková, V. et al. *Akademický slovník cizích slov: A-Ž*. 1. vydání, dotisk. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0607-9.
- Lindenberg, Ch. *Rudolf Steiner*. 1. vydání. [Česko]: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0.
- Müller, J. *Antroposofie a křesťanství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. Edice Orientace. ISBN 80-7192-230-7.
- Průcha, J. *Alternativní školy*. 2., upr. vydání. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-072-3.
- Průcha, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-584-9.
- Průcha, J., Mareš, J., Walterová, E. *Pedagogický slovník*. 5. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- Ronovský, V. *Anthroposofické pojetí světa a člověka jako základní východisko waldorfské pedagogiky*. Hranice: Fabula, 2011. ISBN 978-80-86600-83-3.
- Steiner, R. *Duchovní věda (anthroposofie)*. Svatý Kopeček u Olomouce: Michael, 2011. ISBN 978-80-86340-38-8.

Steiner, R. *Rosekruciánská duchovní věda*. Svatý Kopeček u Olomouce: Michael, 2006. ISBN 80-86340-21-X.

Steiner, R. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*. 1. vydání. Příbram: IOANES, 1996. ISBN 80-902100-1-5.

Steiner, R. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*. 2., upr. vydání, v nakladatelství Opherus 1. Semily: Opherus, 2003. ISBN 80-902647-8-6.

Störig, J. H. *Malé dějiny filosofie*. 7. vydání, v Karmelitánském nakladatelství 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-500-2.

Štampach, O. I. *Anthroposofie*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-431-0.

Švaříček, R., Šed'ová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Elektronické zdroje

Antropozofia a škola, bludov stodola. František Šebej. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na www: <<http://www.tyzden.sk/tyzden-kauzy/alternativne-skoly/clanky/antropozofia-a-skola-bludov-stodola-2.html>>.

Bludný základ Steinerovy pedagogiky. Čeněk Zlatník. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na www: <<http://zine.cz/mirror/AZOld/occam/steiner.htm>>.

Co je to waldorfská škola? Tomáš Zdražil. [online]. [cit. 2012-02-11]. Dostupné na www: <http://www.waldorf.zuzak.com/download.php?FNAME=1150267019.upl&ANAME=prednaska_t_zdrazila.doc>.

Nejnovější data o kraji. © ČSÚ, 2012. [online]. [cit. 2012-05-27]. Dostupné na www: <<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/krajenejnovjsi/xm>>.

O základech waldorfské pedagogiky. Čeněk Zlatník. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na www: <<http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1154460390>>.

Portál veřejné správy. Vyhledávání v zákonech. 2012 © Ministerstvo vnitra. [online]. [cit. 2012-05-27]. Dostupné na www: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp>>.

SISYFOS. Český klub skeptiků. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na www: <<http://www.sysifos.cz/index.php>>.

Waldorfské školství – anthroposofie. Jiří Heřt. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na www: <<http://zine.cz/mirror/AZOld/occam/waldorf.htm>>.

Waldorfské školy. Často kladené otázky. Asociace waldorfských škol České republiky. [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné na www: <<http://www.iwaldorf.cz/otazky.php>>.

Základní informace. Oficiální název a popis: Olomoucký kraj. Olomoucký kraj. [online]. [cit. 2012-05-27]. Dostupné na www: <<http://www.kr-olomoucky.cz/1-oficialni-nazev-a-popis-olomoucky-kraj-cl-324.html>>.

Právní předpisy

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení).

Zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky rozhovorů

Příloha č. 1

Respondentka č. 1 (s. 25-32)

Co bylo prvotním impulzem ke vzniku vašeho občanského sdružení?

Kdy oficiálně vzniklo vaše občanské sdružení?

Kolik má vaše sdružení členů?

Proč právě waldorfská pedagogika? V čem spatřujete její přínos? Čím Vás osobně tak oslovila?

Jakých úspěchů jste již dosáhli? Co se nepovedlo? Jaký je současný stav? S jakými pocity hledíte do budoucnosti?

Dalo by se říci, že ve vašem regionu je nedostatek „moderních otců“? Vašich akcí se ve většině účastní maminky.

Jaké bylo téma poslední přednášky?

Co vám ve vašich snahách o založení (nejprve) waldorfské mateřské školy nejvíce ztěžuje práci?

Čemu to nepochopení přičítáte?

Pokud jde o finanční prostředky, získali jste nějakého strategického partnera/sponzora?

Co myslíte, že ty potenciální soukromé sponzory k tomu vede?

Že by to byli takoví filantropové?

Vždy musí být někdo, kdo to financuje. Steiner měl úžasné vize, ale bylo zapotřebí Emila Molta, aby celý projekt finančně podpořil. Ano, Molt byl také členem Anthroposofické společnosti.

Nezamlouvá se mi současná přematerializovaná společnost, ale faktem zůstává, že přelomové vize vyžadují jistý objem finančních prostředků.

Respondentka č. 2 (s. 33-34)

Co bylo prvotním impulzem ke vzniku vašeho sdružení?

Kdy oficiálně vzniklo vaše občanské sdružení?

Kolik má členů?

Proč právě waldorfská pedagogika?

V čem spatřujete její přínos pro společnost?

Jakých dílčích úspěchů jste již dosáhli?

Co se nepovedlo?

Jaký je současný stav?

S jakými pocity hledíte do budoucnosti?

S jakými potížemi se ve vašich snahách o založení waldorfské školy potýkáte?

Co vám nejvíce ztěžuje práci?

Jedná-li se o finanční prostředky, získali jste nějakého strategického partnera/sponzora?

Chtěla byste ještě něco dodat?

Respondentka č. 3 (s. 35-37)

Kdy jste se poprvé dozvěděla o waldorfské pedagogice? Odkdy se datuje Vaše zkušenost s waldorfskou pedagogikou?

Co Vás k ní přivedlo? Nějaká konkrétní osoba?

Kolika Vašich dětí se týká waldorfská pedagogika?

Pochvalují si Vaše děti pobyt ve waldorfské mateřské škole? Mluvíte o tom doma?

Projevují tedy nadšení, že navštěvují právě tuto školu?

Kolik mají Vaše děti let? Zakazujete jim televizi?

V čem vidíte přínos waldorfské pedagogiky společnosti?

Jaké jsou zápory waldorfské pedagogiky? Co byste jí vytkla?

Co soudí o waldorfské pedagogice Vaše rodina? Jak se staví k tomuto typu alternativní školy?

Předpokládám, že nějak „šíříte slávu“ waldorfské pedagogiky. Že jste ve sdružení příznivců waldorfské pedagogiky. Věnujete se osvětě ve svém okolí?

Mohla byste se vyjádřit k budoucnosti waldorfské pedagogiky v našem městě?

Respondentka č. 4 (s. 38-41)

Kdy jste se poprvé dozvěděla o waldorfské pedagogice? Odkdy se datuje Vaše zkušenost s waldorfskou pedagogikou?

Co Vás k waldorfské pedagogice přivedlo? Nějaká konkrétní osoba?

Kolika Vašich dětí se týká waldorfská pedagogika?

Povídáte si doma o zážitcích? Co jste prožili?

Projevují Vaše děti nadšení, že navštěvují tento typ školy?

V čem vidíte Vy osobně přínos waldorfské pedagogiky společnosti?

Co soudí o waldorfské pedagogice Vaše rodina?

Má podle Vás waldorfská pedagogika nějaké zápory? Je něco, co byste jí vytkla?

Předpokládám, že „šíříte slávu“ waldorfské pedagogiky. Snažíte se ve svém okolí o nějakou formu osvěty?

Dokázala byste odhadnout, jak se bude vyvíjet budoucnost waldorfské pedagogiky v našem městě?

Chtěla byste ještě něco dodat? Máte ještě něco na srdci?

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Příklady škol podle Jana Průchy (s. 10)

Seznam zkratk

ČSÚ – Český statistický úřad (s. 22)

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (s. 34)

RPSN – roční procentní sazba nákladů (s. 17)

SRPŠ – sdružení rodičů a přátel školy (s. 18)

USA – United States of America, Spojené státy americké (s. 10 a s. 19)